ذرة فكر
גרעין למחשבה

عدنا جورني وحدفا ايال
עדנה גורני וחדוה אייל

אשה לאשה امرأة لإمرأة
מרכז פמיניסטי חיפה
المركز النسوي حيفا

מרכז פמיניסטי חיפה
المركز النسوي حيفا

גרעין למחשבה

כתיבה: ד"ר עדנה גורני וחדוה אייל
עריכה: רותי פרסר
ועדת היגוי: תלמה בר־דין, חנה ספרן, צמרת הרשקו, רחל עמרם, שרי אהרוני.
איור: מרב סלומון
עיצוב: פרהסיה

אנו מבקשות להודות לכל המשתתפות בכתיבת מסמך זה, על העבודה שדרשה אומץ רב, והתמודדות עם תפיסות חברתיות וביטחוניות שלנו ושל סביבתנו.

אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה הינו קולקטיב פמיניסטי שנוסד, בשנת 1983.
מטרתנו להביא לשינוי חברתי, לקדם שוויון זכויות והזדמנויות של כל הנשים באשר הן, למגר אפליה, אלימות ודיכוי נגד נשים ולפעול לסולידריות בין נשים.

אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה
רחוב ארלוזורוב 118 חיפה 33276
טלפון: 04-8650977
פקס: 04-8641072
דואר אלקטרוני: ishahfc@netvision.net.il
אתר אינטרנט: www.isha.org.il

המסמך מבטא את השקפת ארגון "אשה לאשה" בלבד ואין הוא מעיד על עמדתה של מדינת ישראל.

הקדמה

נייר עמדה זה גובש על ידי קהילת הנשים של אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה. מקורו בתהליך בחינה והמשגה מחודשת של מושג ה"ביטחון" כפי שאנו, נשים פמיניסטיות בישראל, חוות וחיות אותו. בחמש השנים האחרונות עוסקת אשה לאשה בנושא נשים שלום וביטחון מתוך רצון להאיר את מצבן של נשים במלחמה, להשמיע את קולן הייחודי ולגבש עמדה פוליטית בכל הנוגע לשלום ויישוב סכסוכים כתגובה למלחמות שהפכו לשגרה באזורנו. ביקשנו לבחון את תפיסת הביטחון השגורה בשיח הישראלי ולהאיר דווקא את העדר הביטחון שבו נמצאות קבוצות שונות בישראל ובתוכן נשים.

אנו מאמינות כי ביטחון אמיתי משקף את צרכיהן/ם האמיתיים של האזרחיות והאזרחים במדינה - צרכים כלכליים, צרכי רווחה, שוויון, צדק חברתי, סביבתי ופוליטי לכל הקבוצות. אנו מאמינות כי פרקטיקות של מלחמה וחימוש גורמות לכאב ולחורבן שחורג מעבר לגבולות שדה הקרב ואינן תורמות לביטחוננו אלא מערערות אותו.

אנו באשה לאשה רואות קשר הדוק בין תפיסת הביטחון הצרה הנשענת על כוח צבאי, לבין החלוקה הלא שוויונית של משאבי המדינה המשקפת אינטרסים כלכליים-פוליטיים של מיעוט שולט, תוך הזנחה הולכת וגוברת של נושאים חברתיים.

תפיסת הביטחון בישראל מעוצבת ונשלטת בידי קבוצות אינטרס בעלות כוח פוליטי וכלכלי. אחת הדרכים להשגת הלגיטימציה לקיומה ולפעולותיה היא הפצה והזנה מתמדת של פחדים, אמיתיים ומדומיינים, בקרב האזרחים בישראל. פחד זה מצדיק ומאפשר את טיפוחו של כוח צבאי ואת השימוש בו כנגד כל איום בטחוני, כפי שהוא מוגדר בידי אותה אליטה.

בכירי ממשל, שרים, חברי כנסת, אנשי צבא, אנשי מודיעין ובעלי אינטרסים אחרים, חוזרים ומשמיעים חדשות לבקרים, דברי הפחדה בוטים בדבר קיומם של "איומים קיומיים, אסטרטגיים" על ישראל. ההתנהלות הביטחונית מאופיינת בסודיות ובערפול בכל הנוגע לתהליך קבלת ההחלטות, ומדירה את כל מי שאינה שייכת לאליטה הביטחונית, אותנו.

כפמיניסטיות אנו מבקשות לחשוף את הקשר שבין מדיניות העמימות, ההסתרה והפחד לבין תפיסת הביטחון הקיימת, להתיר אותו, ולקחת אחריות על חיינו ועל דברים שנעשים בשמנו. אם נכונים הפרסומים הזרים בדבר יצור נשק גרעיני בישראל אזי זוהי דוגמא מובהקת לאותה מדיניות של עמימות וההסתרה הננקטת בישראל. נושא שרובנו, גברים ונשים, יודעים עליו כה מעט, אך השפעתו על חיינו וביטחוננו היומיומי היא הרת גורל.

בנייר עמדה זה אנו מבקשות לפזר חלק מהעמימות סביב הנושא הגרעיני והמתקנים הגרעיניים בישראל. מאחר ורב הנסתר על הגלוי, מסמך זה ינסה לבאר:

- עד כמה מסכן אותנו הפיתוח הגרעיני?
- מה עומד מאחורי ההשתקה והעמימות בנושא הגרעין ואת מי היא משרתת?
- כמה באמת אנו יודעות על הנושא?
- באילו אופנים אנו עלולות להיות שותפות לפגיעה בביטחוננו?
- מה האחראיות שלנו כשותפות בחברה האזרחית על הנעשה?

מה הוא נשק גרעיני?

נשק גרעיני, בדומה לכלי נשק אחרים, נועד להריגה. ייחודו של נשק גרעיני הוא בכך שהוא מיועד להשמדה המונית. בנוסף ליכולתו לגרום להשמדה המונית של בני אדם, שימוש בנשק גרעיני כרוך בהשמדה ופגיעה במרבית צורות החיים. כתוצאה מהקרינה הרדיו-אקטיבית השפעותיו לא מסתיימות לאחר הפיצוץ, הקרינה ממשיכה לזהם, להרוג, ולזרוע הרס, זמן ממושך לאחר מכן.

בהיסטוריה האנושית נעשה שימוש בנשק גרעיני פעמיים. שני המקרים אירעו בשלהי מלחמת העולם השנייה, כאשר ארה״ב הטילה ב־1945 שתי פצצות גרעיניות על הערים היפניות הירושימה ונגסאקי.

האם אנו צריכות להיות מומחיות בפיזיקה גרעינית כדי לדבר על נשק גרעיני?

נשאלת השאלה, מי מוסמך לדבר על נשק גרעיני ומי לא? האם אנו צריכות להיות מדעניות גרעין על מנת לדון בסוגיות קיומיות? מתקבל הרושם שכל טיעון או עמדה בנוגע לנושאים שנחשבים ביטחוניים מבוטל במחי יד אם אין לך מומחיות שנצברת כתוצאה מניסיון צבאי או מדעי בתחום.

אלא שידע בנוגע לנשק גרעיני ומעורבות בקבלת החלטות לגביו אינה נחלתם הבלעדית של רמטכ״לים, אנשי צבא ומדענים. איננו צריכות להיות מדעניות גרעין כדי לדעת שנשק גרעיני מסכן את חיינו. יש לנו הזכות והחובה לדרוש לדעת ולהביע עמדה וביקורת בנושאים הקשורים לביטחוננו, כי הרי מדובר בבריאות, בסביבה ובחיים שלנו.

נשק גרעיני בעולם

תשע מדינות מחזיקות כיום בנשק גרעיני: ארה״ב, רוסיה, סין, צרפת, בריטניה, הודו, פקיסטאן, צפון קוריאה ועל פי מקורות זרים גם ישראל. יותר ממאה שמונים מדינות בעולם הסיקו כי נשק גרעיני אינו מקנה בטחון ובחרו שלא לפתחו. מדינות אחרות כמו שוודיה, ארגנטינה וברזיל החלו בפיתוח נשק גרעיני וחזרו בן מתוך הכרה שצעד זה מעורר דווקא חוסר בטחון. דרום אפריקה ואוקראינה פיתחו נשק גרעיני ובחרו לפרקו.[1]

האם בידי ישראל נשק גרעיני?

על פי פרסומיו של מרדכי ואנונו, על פי ספרו של אבנר כהן ״ישראל והפצצה״ (2000) ועל פי מקורות זרים, יש בידי ישראל נשק גרעיני.

נשק גרעיני בישראל?

הדיון בנושא פיתוח נשק גרעיני עלה על סדר היום המדיני כבר בשנות החמישים. אז התקבלה ההחלטה כי על מדינת ישראל לפתח ידע גרעיני לצורך הרתעת המדינות הערביות[2]. אבנר כהן, מחבר הספר ישראל והפצצה, מספר כי הוגי המיזם הגרעיני היו דויד בן-גוריון, ראש ממשלת ישראל, שמעון פרס ששירת כמנכ״ל משרד הביטחון והחוקר ארנסט ד׳ ברגמן, פרופסור לכימיה אורגנית שנחשב לאבי תוכנית הגרעין והיה היו״ר הראשון של הוועדה לאנרגיה אטומית (1952 - 1966). פרס הוא זה שהבטיח ״שישראל לא תהיה הראשונה שתכניס נשק גרעיני למזרח התיכון״ וכך נוצרה בשיתוף הממשל האמריקאי נוסחת העמימות על פיה ארה״ב תעלים עין וישראל לא תודה ולא תכחיש.

הכור הגרעיני בדימונה נקנה מידי ממשלת צרפת והחל לפעול בשנת 1964. בשנת 1958 חתמה ישראל על הסכם עם ארצות הברית לבניית כור גרעיני בנחל שורק. כור זה החל לפעול בשנת 1960, תחת פיקוחה של סוכנות האנרגיה האטומית הבינלאומית, והוא מאפשר לישראל, מלבד חשיבותו למחקר, פעילות גרעינית גלויה ולגיטימית.[3]

ברוך קימרלינג, סוציולוג, טען כי לא כולם הסכימו לכניסתה של ישראל לתחום הגרעין וכי נוצרה מחלוקת שלוותה בהתפטרותם של כל חברי הועדה הישראלית לאנרגיה אטומית בשנת 1958. ההתפטרות נבעה בין השאר

---

1 דתן, מירב. 2007. «מה בין נשק גרעיני וביטחון?״ בטחון וחוסן - למי? בעריכת אמאני דעייף, דורית אברמוביץ׳ וחדוה אייל. פרדס הוצאה לאור. עמ׳ 39-35

2 קימרלינג, ברוך.2003. ״נשק ואנרגיה גרעינית - ׳סוד׳ ושיח האליטות.״ בתוך: בשם הביטחון - סוציולוגיה של שלום ומלחמה בישראל בעידן משתנה. הוצאת אוניברסיטת חיפה ופרדס הוצאה לאור. בעריכת מאג׳ד אל חאג׳ ואורי בן אליעזר. עמ׳ 85-84

3 שם

מהחרטה שהביעו חלק מהפיזיקאים שפיתחו את פצצות הגרעין האמריקניות ומהרצון להימנע מפיתוח נשק המאיים על קיומה של כלל האנושות. כמו כן היו בין חברי הועדה שחשו שאין זה נבון לפתוח במרוץ גרעיני במזרח התיכון, וכי טובתה של ישראל דורשת דווקא פירוז אזורי. אך המחאה נשמרה בסודי סודות והיא לא לוותה בדיון ציבורי. המחאה הציבורית הראשונה ארעה בשנת 1962 כאשר פורסם מאמר שטען שגירעון הסכסוך הישראלי-ערבי הוא אסון כיוון שהוא ידרבן את ארצות ערב לרכוש נשק דומה[4].

לאחר גילוייו של מרדכי ואנונו באמצע שנות ה־80, התקבלה ההערכה בעולם שבידי ישראל של שנות השמונים תחמושת גרעינית של כ־200 כלי נשק גרעיניים. באמצע שנות התשעים הועלתה ההערכה לכ־400 כלי נשק גרעיניים מסוגים שונים.[5]

מקורות זרים גורסים כי די לישראל ב־50 פצצות גרעין כדי להשמיד את כל מדינות 'האויב' במזה"ת, ולכן הכמות העודפת נועדה כדי להוות איום כלפי מעצמות גרעיניות זרות, ובראשן רוסיה, לבל תתערבנה במקרה של התקפה על ישראל או על ידי ישראל.

מדיניותה הגרעינית של ישראל גורסת כי שימוש בנשק גרעיני ייעשה באחד משלושת המצבים הבאים[6]:

1. השמדת חיל האוויר
2. חציית הקו הירוק על ידי כוחות צבאיים סדירים
3. שימוש בנשק בלתי קונבנציונאלי כנגד ישראל

מי מרוויח מהפיתוח הביטחוני?

בשנים האחרונות "...ישראל עוברת...מקפיטליזם מרוסן...לקפיטליזם המנסה להשתחרר מהריסונים המאפיינים אותו. הריסונים והמעצורים מתפרקים והולכים...עושר מרבי הולך ומתרכז בידי אוליגרכיה מצומצמת של 'עשרים משפחות".[7] חלק מהעושר המצטבר מקורו בכלכלת מלחמה ובתשלובת צבאית-כלכלית. במלים אחרות, הנשק שישראל מייצרת אינו מיועד רק להגנה עצמית. 66% מהנשק הישראלי מיועד ליצוא. מדובר בתעשייה שמעסיקה כ־50,000 עובדים, ושמכרה בשנת 2006 נשק בסך 3.4 מיליארד דולר.[8] כלומר, יש מי שמרוויח מכך שהמזווה מלא בפצצות חדשות - האליטה הכלכלית בישראל שהיא למעשה גם האליטה הפוליטית והצבאית או לפחות קשורה אליה בקשרים הדוקים.

קל למצוא נתונים על תעשיית הנשק הישראלית. חיפוש פשוט בגוגל מעלה שמות חברות, כולל פירוט סל המוצרים, מספר המועסקים ושמות בעלי החברות. בשל העמימות קשה לקבל פרטים על הרווחים המופקים מתעשיית הגרעין, אם כי מבעד לענני הסוד מפציעים מדי פעם רמזים כפי שתיאר אלוף בן, הכתב המדיני של 'הארץ': "פרשיות מרתקות מתולדות הפרוייקט [הגרעיני] לא מוזכרות כלל, כמו בניית ההתקנים הראשונים במפעל פרטי, שבעליו היו בקשר הדוק עם מערכת הביטחון ושזכה בתמורה לזיכיון כלכלי רב־מיליונים, הנמשך עד היום"[9].

מי משלם את המחיר?

לפיתוח נשק גרעיני דרוש הון עתק. הון שמוזרם לגרעין ושאינו מופנה לחינוך, בריאות ורווחה. זהו המחיר הכלכלי והחברתי הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך המשולם על הצטיידות זו.

כלכלת עוני שממקמת התחמשות צבאית בראש סדר העדיפויות מתאפיינת בפערים עמוקים בין עשירים לעניים, במערכות רווחה וחינוך קורסות, באלימות ופשיעה, ומובילה לחיים בטוחים הרבה פחות. ישנו גם מחיר סביבתי ובריאותי להצטיידות זו, מחיר המתבטא בזיהום סביבתי וחשיפה לרמות קרינה גבוהות, ואף מחיר רגשי ופסיכולוגי של קיום במצב קונפליקט, מצב מלחמה, מלחמת 'אין ברירה' קבועה. מצב המלחמה הקבוע והאלימות הגואה הופכים לשגרה, נתפסים כמצב 'נורמאלי', כך גם הפערים החברתיים הגדלים, הזיהום הסביבתי המחמיר, וקריסת מערכות החינוך, הבריאות והרווחה. אין אנו באות לטעון כי הגרעין 'אשם' בכל. תפיסת הביטחון או שמא תפיסת הפחד

---

4 שם, עמ' 91

5 גרינפיס. 2007. סקירת המתקנים הגרעיניים באיראן, ישראל וטורקיה.
www.greenpeace.org/raw/content/israel/news/reports/979246.doc

6 שם

7 ארנון, אריה ודב חנין. 2004. מקום לתיקון - שיחות על כלכלה, חברה וסביבה. הוצאת בבל ומרכז השל. עמ' 122

8 מלמן, יוסי. 27.10.2006. הארץ

9 בן, אלוף. 27.6.2000. "איך לחשוף את סודות הגרעין של ישראל, אבל בזהירות." הארץ

מאפיינת את קבלת ההחלטות ואת סדר העדיפויות הממסדי גם ללא קשר לגרעין. אלא שכפי שנראה להלן, לפיתוח נשק גרעיני, בהיותו נשק להשמדה המונית, יש תמיד השלכות חמורות פי כמה וכמה.

מה כל כך מסוכן בגרעין?!!

סכנות רבות כרוכות הן בשימוש בנשק גרעיני, הן בתהליך פיתוחו וייצורו של הנשק והן בשימוש באנרגיה גרעינית למטרות שלום. סכנות אלו אינהרנטיות וארוכות טווח. הדרך היחידה לצמצם אותן היא לשים קץ לעידן הגרעיני ולדחות פיתוח ושימוש בכל סוג של טכנולוגיה גרעינית.

נשק גרעיני מהווה סכנה גלובלית ושימוש בנשק גרעיני הוא בעל השלכות ביטחוניות, סביבתיות, בריאותיות, חברתיות, כלכליות ופוליטיות־מדיניות. מדובר בהשלכות מקומיות כמו גם בהשלכות גלובליות משום שלנשק גרעיני יש השלכות הן על המדינה בה הוא מוחזק והן על שאר מדינות העולם. פיתוח, אחסון וצבירת נשק גרעיני משפיעות כמעט על כל אספקט בחיינו:

הובלה

הובלתם של חומרים גרעיניים מסכנת את בריאות האדם והסביבה. מיכל אחד בלבד של דלק גרעיני, המכיל כמות של חומר רדיואקטיבי זהה לזו שהשתחררה בעקבות אסון צ׳רנוביל (ראי מסגרת) מספיק על מנת לגרום לאסון. לא ניתן להעריך מה עלול להיות הנזק הסביבתי לו ספינה הנושאת פסולת גרעינית תשקע במימי המזרח התיכון או לחילופין תדלוף.

השפעות בריאותיות

חשיפה מוגזמת לקרינה רדיואקטיבית מובילה למחלות קרינה. תסמינים מוקדמים הם בחילה, עייפות, הקאות, שלשולים, נשירת שיער, דימומים, דלקות בפה ובגרון ואובדן אנרגיה. במקרים חמורים, מוות עלול להתרחש תוך שבועיים. חומרים אלו מגבירים את הסיכון והשכיחות לסרטן ומחלות אחרות. מחקרים קושרים קרינה למומים מולדים, הפלות, סרטן דם, עצם, מוח, כבד,ריאות, רחם ועוד.[10]

בראיון שנעשה עם ד״ר אברהם פילטוב בערוץ ישראל פלוס[11] הביע ד״ר פילטוב את חששותיו לגבי עליית מספר חולי הסרטן ובייחוד חולות בסרטן השד אשר מספרן גדל פי 4 בשלוש השנים האחרונות, בנוסף לתמותת הילדים אשר גדלה פי 2 ועלייה במספר הסובלים מתפקודה הלקוי של בלוטת התריס דבר שהינו אופייני לחשיפה לחומרים רדיואקטיביים (ראי מסגרת). כמאה עובדים אשר נמנו על עובדי ניקיון ותחזוקה בכורי דימונה ונחל שורק חלו ותביעת פיצויים מתנהלת בעניינם מאז שנות ה־90. עקב מחלות ממאירות שנגרמו להם, חלקם הגדול של העובדים כבר הלכו לעולמם.[12]

אסון צ׳רנוביל אירע בכור הגרעיני שליד העיר צ׳רנוביל באוקראינה. ב-26 באפריל 1986 לפנות בוקר עלתה הטמפרטורה של ליבת הכור וגרמה להתכת ליבת הכור ופריצת מעטפת ההגנה שלה, תוך שהיא מפיצה חומרים רדיואקטיביים לסביבה. האסון העלה לסדר היום את המחיר הסביבתי של השימוש באנרגיה גרעינית ואת הפיקוח על כורים גרעיניים. עד היום נותרו אזורים רבים בסביבת הכור נגועים ברדיואקטיביות ומתגלים מקרים רבים של סרטן.

רדיואקטיביות היא התפרקות של גרעין אטום בלתי יציב תוך כדי פליטת קרינה. כמות קרינה גבוהה הורגת תאים, בעוד שכמות נמוכה גורמת לנזק או אף לשינויים בקוד הגנטי של התאים. כתוצאה מחשיפה לכמות גבוהה של קרינה נגרמת תגובה חריפה של הגוף הקרויה תסמונת קרינה חריפה. תסמונת זו אובחנה ברבים מניצולי הפצצות של 1945 ובעובדי ההצלה שטיפלו בתאונה בכור הגרעיני בצ׳רנוביל. 134 עובדים בכור וכבאים נחשפו למנות קרינה גבוהות וסבלו מתסמונת קרינה חריפה, מתוכם מתו 28. הקשר בין חשיפה לקרינה והתפתחות סרטן נתגלה בעיקר באוכלוסיות שנחשפו לכמויות גבוהות יחסית של קרינה. התקופה שבין החשיפה לקרינה וגילוי הסרטן ידועה כ״תקופה רדומה״. סוגי סרטן העלולים להתפתח כתוצאה מחשיפה לקרינה אינם שונים מאלו המתפתחים באופן טבעי, או כתוצאה מחשיפה לחומרים מסרטנים.

---

10 אוריין, אלעד. 2005. «תכנית הגרעין הישראלית, מידע כזכות סביבתית.״ ועדת המעקב לצדק סביבתי - דו״ח (אי) הצדק הסביבתי

11 חדשות ישראל פלוס. 27.6.2004 . ״הכור הגרעיני בדימונה מסכן את תושבי הנגב.״ www.greenaction.org.il/nosecurity/nuc/dimona2.jpg

12 ורדי, רונית. 1.5.2003 . «סרטן של עניים.״ גלובס.

אי־צדק סביבתי

מעל ל־400,000 טונות של פסולת גרעינית קיימות היום בעולם.[13] המעצמות הגדולות, יצרניות הפסולת הגרעינית, מנצלות אוכלוסיות ילידות מוחלשות ומשתמשות במדינות 'העולם השלישי' על מנת לבצע בשטחן או בקרבתן ניסויים גרעיניים ועל מנת להטמין בשטחן פסולת גרעינית. חמש מתוך תשע המדינות בעלות נשק גרעיני - ארה"ב, בריטניה, סין, רוסיה וצרפת - השתמשו באדמותיהן של אוכלוסיות ילידות ב־55 השנים האחרונות. דוגמאות לקבוצות שנוצלו: עם השושון בצפון אמריקה, תושבי איי המרשל ואיים אחרים בדרום האוקיינוס השקט, האבורג'ינים הילידים האוסטרליים, תושבי קזחסטאן, טיבט ועוד.[14]

הוועדה לאנרגיה אטומית בישראל היא הגוף אשר אמור לפקח על בטיחות תוצרי הגרעין. זוהי ועדה ממסדית שכל התנהלותה ובדיקותיה חשאיות, כך שלא ברור אילו בדיקות גיאולוגיות נעשות על מנת לוודא שהפסולת מוטמנת באתר המיטבי ועל פי אלו פרמטרים נקבע מהו אתר מיטבי. עולה השאלה האם בדומה להתנהלות מעצמות הגרעין, גם בישראל יש לאתניות וזהות לאומית השלכה על מיקום הפסולת. על פי ההשערה קיים בדימונה מתקן לטיפול בפסולת רדיואקטיבית. מתקן נוסף שהוקם לאחרונה הינו מתקן השמדת פסולת רדיואקטיבית באעבלין, וגם לגביו נותרות שאלות הנזק הסביבתי ללא מענה.[15]

בעקבות עלייה לא מוסברת במחלות שמקורן לא ידוע באזור טפילה הסמוך לגבול פנה משרד החוץ הירדני לסבא"א - הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (International Atomic Energy Agency) על מנת שתבדוק חשש לדליפת חומרים מזהמים מהכור הגרעיני בדימונה[16]. עלייה חדה במקרי סרטן ומומים מולדים התרחשה גם ברמת הגולן ובדרום חברון,[17] דבר שמעלה שאלות לגבי הטמנת פסולת גרעינית ודליפתה.

על כן יש צורך בשקיפות מלאה בחשיפת מקומות הטמנת הפסולת הגרעינית של ישראל ואופן הטיפול בה. לשם כך נחוץ גוף אזרחי בלתי תלוי בממסד שיעסוק בבדיקת בטיחות המתקנים הקיימים ובדיקת הצרכים העתידיים. המצב הקיים מסוכן כי "את ההחלטות מקבלים מומחים אינטרסנטיים העלולים לספק, במודע או שלא במודע, מידע סלקטיבי ומכוון לקובעי המדיניות...מחמיר המצב כאשר אין מלבדם מי שיכול לקבוע אמות מידה ל'צרכים"[18].

פסולת גרעינית

כל שלב במעגל הגרעיני מייצר פסולת גרעינית. החל בכריית והעשרת אורניום וכלה בתפעול כורים גרעיניים ומחזור דלק גרעיני. פסולת זו אינה מתכלה במשך מאות אלפי שנים והיא נותרת מסוכנת במשך זמן זה. בדרך כלל הדרך היחידה לטיפול באותה פסולת הינה הכנסתה למיכלים עשויים פלדה והטמנתה עמוק באדמה, לרוב באזורים יבשים, בשכבות גיאולוגיות שאמורות להיות אטומות, שבהן הסיכון לאסונות טבע כמו רעידות אדמה הוא הנמוך ביותר. במידה והחומר הרדיואקטיבי דולף הוא גורם לזיהום חמור בקרקע, במי התהום, בצומח, ובחי. החשיפה עלולה להגביר את הסיכון ללקות בסוגים שונים של סרטן, מומים מולדים, מחלות נשימה ועור. למרות מאמצים רבים שמדינות עושות למציאת פתרונות בטוחים להטמנת פסולת גרעינית, אין בנמצא אתר בטוח לגמרי מפעילות גיאולוגית או מאסונות טבע. המסקנה המתבקשת היא שבמוקדם או במאוחר מוצאים חומרים רדיואקטיביים מזהמים את דרכם אלינו.

---

www.greenaction.org.il/nosecurity/nuc/dimona3.jpg

13 גרינפיס, נתונים חיוניים.
www.greenpeace.org/israel/campaigns/nuclear-free-middle-east/nuclear-weapons/the-vital-statistics

14 IPPNW, Radioactive Heaven and Earth: the health effects of nuclear weapons testing in, on and above theearth, p. 23

15 אורי, טל. 2007. «המתקן לכילוי פסולת באעבלין." מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
www.nfc.co.il/uploadFiles/683880031108857.doc

16 יתד נאמן. 30.8.2004. "ירדן חוששת מדליפת קרינה גרעינית מישראל לשטחה."
www.greenaction.org.il/nosecurity/nuc/jordanNuc.jpg

17 شبكة البصرة. 2004 . سكان المناطق الجنوبية في جبال الخليل: النفايات النووية المدفونة هي السبب في تفشي أمراض السرطان.
(רשת אלבסרא. תושבי דרום הרי חברון: הפסולת הגרעינית המוטמנת באזור היא הסיבה מאחורי מקרי הסרטן המרובים)
www.albasrah.net/maqalat_mukhtara/arabic/0704/daymona_050704.htm

18 קימרלינג. 2003 . עמ' 94.

תאונות

כור גרעיני (ראי מסגרת) בטוח הוא מיתוס. תאונות עלולות להתרחש בכל סוג של כור. כל כור נושא את הסכנה הקטלנית של דליפת חומר רדיואקטיבי. גם בכורים שפעולתם תקינה חומרים רדיואקטיביים מתפרקים כל הזמן אל תוך האוויר ואל תוך מקורות המים. הסכנה גוברת כאשר מדובר בכורים מיושנים. פרופ' עוזי אבן, מדען בכיר לשעבר בכור בדימונה, התריע שהכור בדימונה מסוכן ולא בטוח וכי יש לסגור אותו. הוא ציין כי פעולתם של כורים הפועלים במשך יותר מארבעים שנה מופסקת וכי הכור בדימונה פעל בהספק גבוה העולה על זה שיועד לו, ובכך הואץ תהליך ההזדקנות שלו[19].

אין ספק שגיל הכורים בישראל מעורר דאגה. מחקרים מעידים כי 'התכה' (ראי מסגרת) של הכור בדימונה עלולה להשפיע על אזור המגיע לרדיוס של עד 400 ק"מ, כלומר עד קפריסין, ירדן והשטחים הפלסטיניים הכבושים. מחקר של הרשויות הירדניות[20], שנעשה במענה לבקשה של רשות הסביבה הפלסטינית, מייחס לחומרים רדיואקטיביים הדולפים מהכור בדימונה שיעורים גבוהים של מקרי סרטן בקרב אוכלוסיות שמתגוררות בסמוך לכור, במיוחד אלו הנמצאות בעיר בטפילה וקרק בירדן.[21] לטענתם פיזור פלוטוניום ואורניום מהאתר עלול להיות רעיל מאוד לאוכלוסיות סביב המתקן ולגרום נזק לאיברים פנימיים, במיוחד לכליות, וכן להגביר את הסיכוי לסרטן ולפגמים גנטיים.

כור גרעיני הוא מתקן בו מתחוללת תגובת שרשרת גרעינית מבוקרת (ביקוע), להבדיל מתהליך לא מבוקר המתרחש תוך שבריר שנייה, כדוגמת פצצה גרעינית. אמנם חשמל שמיוצר בתחנת כוח גרעינית זול יותר מחשמל שמיוצר בתחנת כוח המונעת בפחם, נפט או גז אולם החיסרון העיקרי בשימוש בכור גרעיני למטרת הפקת אנרגיה הם תוצרי הביקוע. תוצרי הביקוע רעילים ביותר ועמידים ביותר (למשך אלפי שנים). הטיפול בתוצרי הביקוע הנו מסובך ויקר.

התכה בכור גרעיני היא תאונה המתחוללת עקב תקלה במערכת הקירור של הליבה. במצב זה עלולה טמפרטורת הליבה לעלות עד להתכת הליבה והמבנה המגן עליה. התכה כזו תגרום לחשיפת פנים הליבה לאוויר וכתוצאה מכך לזיהום רדיואקטיבי קשה ביותר.

בשנת 2004 קיבלו כל תושבי דימונה ערכת כדורי לוגול[22] נגד קרינה רדיואקטיבית, והונחו להשתמש בהם רק במידה ויתבקשו לעשות זאת. הסברים לא ניתנו אולם התברר כי קיימת סכנת דליפה מהכור הגרעיני. בדצמבר 2006 התפרסמה בערוץ 2 ידיעה לפיה בשנת 2004 עלתה על גדותיה בריכת מים מזוהמים בעקבות סופת גשמים[23]. בדיקות שנערכו במקום גילו חריגה של פי 4 ברמת הקרינה. אמנם הכתבה לא פירטה את מועד הדליפה, אך ייתכן כי מדובר בסופת הגשמים שפקדה את דרום הארץ בחודשי אפריל-מאי, ואשר בעקבותיהם חילק משרד הביטחון את כדורי הלוגול לתושבי דימונה, אף שפרטי הדליפה עצמה הוסתרו מהציבור.[24]

הדליפה שהוסתרה נחשפה במסגרת בדיקות שגרתיות שעורך באזור המשרד לאיכות הסביבה. לאנשי המשרד אסור להיכנס לשטח הכור עצמו ולבצע בו בדיקות, ולכן הם מבצעים בדיקות חיצוניות בלבד. גילוי החומר הרדיואקטיבי מחוץ למתחם הכור מעלה את האפשרות שמדובר בכמות גדולה של נוזלים שנחשפו לקרינה, מכיוון שאלה זרמו וחלחלו עד לשטח המכתש[25] .

---

19 גלי צה"ל. 24.5.2008 "אודי אדם כמנהל הקריה לפיתוח נשק גרעיני - מינוי קשה לפיצוח"
www.global-report.co.il/eb/?l=he&a=280139

20 سفيان التل. 2004. ثبت ان «اسرائيل» تدفن نفاياتها النووية في الاردن
(סופיאן, אלתל. 2004. «הוכח שישראל טומנת את פסולתה הגרעינית בירדן")
sufyantell.net/news/01sep2004.htm

21 לדברי ואנונו, הארובות של הכור בדימונה נפתחות רק כאשר נושבת רוח לכיוון מזרח, כלומר לכיוון ירדן. קימרלינג. 2003. עמ' 87

22 כדורי הלוגול מגינים על הגוף מפני קרינה רדיואקטיבית, כיוון שהם מכילים חומרים שמסתפחים לבלוטת התריס, חוסמים אותה ואינם מאפשרים לחומרים המסרטנים להיקלט בה.

23 בונבידה, דן. «דליפה מהכור האטומי הביאה לחלוקת כדורים נגד קרינה." שער העיר דימונה.
dimona.org/arcnews/des06.html

24 שם

25 שם

ניתן להסיק אם כן כי חלוקת כדורי הלוגול נבעה מכשל אשר הוסתר מפני התושבים. במקום לספק לציבור מידע אמין בזמן אמת נחשף הציבור למסע תקשורתי מפוקפק שהרגיע והוליך אותו שולל[26]. מתקבל הרושם שמדיניות העמימות נועדה למנוע מן הציבור הישראלי את המידע, לפיו, כפי שטוענים הפרסומים הזרים, אנו מצויים, יחסית לגודל הטריטוריה, באזור רווי פלוטוניום (ראי מסגרת) באיכות של ייצור נשק (weapon-grade plutonium) השני בצפיפותו בעולם[27].

אורניום ופלוטוניום הם יסודות המשמשים לייצור דלק גרעיני. אורניום נמצא בטבע בכמויות מועטות ואילו אורניום מועשר ופלוטוניום אינם קיימים בטבע והם מיוצרים בכורים. תוצרי הפסולת של הדלק הגרעיני הנם יסודות כבדים (אורניום, פלוטוניום, עופרת) המזוהמים בקרינה רדיואקטיבית. תוצרי פסולת אלו רעילים ביותר.

התאונה הגרעינית הראשונה בתולדות ישראל

חוקרים שעבדו במכון ויצמן תחת מעטה סודיות נפגעו מדליפת חומר רדיואקטיבי. הדליפה נשמרה בסוד קרוב ל־50 שנה. על פרטיה הוטל איפול והמעורבים בפרשה גזרו על עצמם שתיקה. בשנים 56-57, לפני בניית הכור בדימונה, הכשירה הוועדה לאנרגיה אטומית כוח אדם לקראת אפשרות יצירת אופציה גרעינית עתידית. חלק מהמדענים נשלחו להשתלמויות באירופה. אחרים עבדו תחת מעטה של סודיות במעבדה הרדיואקטיבית במכון ויצמן, שם התרחשה הדליפה. בעקבותיה נפטר כעבור זמן קצר אחד מהמדענים מסרטן דם. מדען שני חלה בסרטן אחרי כמה שנים, ונפטר מהתקף לב. דרור שדה, מראשוני החוקרים בוועדה לאנרגיה אטומית, חלה כעבור 40 שנה בסרטן קרום הריאה[28].

"זה היה כמו בצופים", מתארת חיה שדה, בת זוגו של דרור שדה, את חבורת המדענים הישראלית באותה תקופה. "הקהילה המדעית אז הייתה נגד אופציה גרעינית, והנה את יודעת שעובדים על אופציה כזאת, שזה חשוב למדינה, אז היינו צריכים שישכנעו אותנו כל הזמן. "אמרנו שזה מעיק, העניין, אם תהיה לישראל אופציה כזו, ואם כן, מי יהיה זה שיחליט להפעיל אותה והאם יש הצדקה, או שאנחנו עושים מעשה שהוא נגד האנושות."[29]

תקלה אחרת שגרמה למוות התרחשה במרכז למחקר גרעיני שורק בשנת 1990, כאשר עובד שניסה לתקן את התקלה נחשף לקרינה ומת כמה שבועות לאחר מכן.[30]

אחת התאונות הקשות ביותר שאירעו מעולם התרחשה בעיר צ'רנוביל. זהו האסון הגרעיני החמור ביותר מאז החלו להשתמש באנרגיה גרעינית, ויש הטוענים שזהו האסון האקולוגי החמור ביותר במאה ה־20.

את מי משרתת הסודיות ולמה חשוב לעודד דיון ציבורי בנושא?

מרבית המידע שיש בידינו על נשק גרעיני בכלל ועל הטענות בדבר הנשק הגרעיני המוחזק בידי ישראל בפרט 'מיובא' מפרסומים זרים. מועטים המקורות הרשמיים או הממסדיים שמאפשרים נגישות למידע זה. למעשה, המדינה אינה רואה את עצמה כאחראית או מחויבת לספק מידע וליצור שיח אזרחי־ציבורי בנושא.

אם כן הסוד מתפקד לא רק כלפי חוץ אלא גם כלפי פנים. מניעת מידע במסווה של שמירה על סודיות היא אחת הדרכים הנפוצות באמצעותן אליטות שומרות על מעמדן[31]. קיום הסוד מצביע על העוצמה שעומדת לרשות השלטון, והמסתורין האופף את העובדות מעצים את כוחו. כפי שכתב ברוך קימרלינג (2003) "מי ששותף ל'סוד' יכול לזכות בסיפוקים ובתגמולים בתוך הקהילה הגרעינית והמדעית עצמה, וביוקרה מעצם שותפותו ב'סוד', והוא משתתף בשיח פנימי וסגור, שרק חלק מבוטל ממנו מגיע לציבור הרחב ולתקשורת."[32] כך מודרים מהשיח כל מי שקהילת הסוד איננה מעונינת בשיתופו, כלומר נשים ומרבית הגברים בישראל. מניעתו של דיון ציבורי גרמה לכך שמידע קריטי כגון הסכנות הסביבתיות והבריאותיות הכרוכות באחזקת כורים מתיישנים, ומצבורי נשק שעפ"י פרסומים בעולם היא מחזיקה ובאתרים להטמנת או לשריפת פסולת רדיואקטיבית לא הובא לידיעת הציבור. כך נשמרים בסוד גם נתונים שאינם בגדר סוד בטחוני, שהרי העובדה שיש בישראל כורים גרעיניים איננה בגדר סוד.[33]

---

26 שם

27 קימרלינג. 2003. עמ' 88

28 קוטס-בר, חן. 18.2.2006. «הדליפה המסתורית." NRG מעריב, www.tau.ac.il/jcss/nrg170206.html

29 שם

30 רינת, צפריר. 16.5.2000. "העובדים חולי הסרטן חוזרים לבית המשפט." הארץ

31 קימרלינג. 2003 עמ' 77-102

32 שם

33 עשור לאחר חקיקת חוק חופש המידע, הציבור בישראל עדיין נתקל במכשולים רבים בדרך להשגת מידע מרשויות ציבוריות,

האם גם לגרעין יש מגדר?

הסוד קובע לא רק מי ישתתף בדיון אלא גם מה יהיו נושאי הדיון ושפת הדיון. השיח הדומיננטי בנושא הגרעין מתאפיין בשפה טכנית ומופשטת ומתמקד בנושאים אסטרטגיים וטקטיים. השיח מתעלם כמעט לחלוטין מהמחיר החברתי והסביבתי של הצטיידות אפשרית בנשק גרעיני, מההשפעה הפסיכולוגית והכלכלית, ומסבלם של החולים ושל הנפגעים - אלו שנפגעו כתוצאה מעבודה בכורים ובמכרות, כתוצאה מתקלות ומניסויים גרעיניים וכתוצאה מהשימוש בנשק להשמדה המונית.

ניסיון לדון בהשלכות של טכנולוגיה גרעינית על בריאות וסביבה מושתק בטענה שדיון כזה הוא 'רגשני' ומתגמד בחשיבותו לעומת נושאים 'רציניים' בהם יש לדון באופן 'רציונלי', כמו איומים אסטרטגיים וכוח הרתעה, וממילא עוסקות בו, בדיון הרגשני, נשים 'היסטריות' או גברים 'רכרוכיים' ו'יפי נפש'. כך ממצבת את עצמה קבוצת יודעי הסוד כאובייקטיבית, מדעית וגברית, ואילו השאלות האתיות מוצגות כנשיות, היסטריות, ויפות נפש.

על הפחד להיראות נשי ניתן ללמוד ממאמרן של קרול קהן ושרה רודיק שהופיע בספר על אתיקה ונשק להשמדה המונית.[34] קהן ורודיק הביאו את עדותו של פיסיקאי שהשתתף בניתוח תרחישים אפשריים לגבי פיצוץ גרעיני. משתתפי הדיון העריכו כי הפיצוץ יגרום למוות מיידי של 30 מיליון בני אדם ולא 36 מיליון כפי שנטען בהערכה קודמת. כל המשתתפים בדיון הנהנו בראשם, יופי, הם אמרו, רק 30 מיליון הרוגים. "פתאום שמעתי מה אנחנו אומרים וחזרתי בקול רם - אתם שומעים מה אמרנו, רק 30 מיליון הרוגים! השתרר שקט. אף אחד לא הוציא מילה. הם לא הביטו בי. זה היה נורא. הרגשתי כמו אישה. בעתיד נזהרתי שלא להסגיר בשום פנים ואופן שאני חושב על הנפגעים."[35] קהן ורודיק גורסות כי השפה המופשטת והטכנית, השימוש במספרים ללא זהות וללא פנים, זוהי הפריבילגיה של המתכננים. הנפגעים לעומתם, אם הם יכולים לדבר, נוקטים בשפה אחרת. הן מביאות עדות מהירושימה: "הכל היה שחור, הרוס...מן האבק שהיה כמו ערפל החלו להתרומם דמויות, שחורות, ללא שיער, ללא פנים. הן צרחו בקולות לא אנושיים. הצרחות גברו על הגניחות שעלו מן החורבות, גניחות שדומה היה שהן עולות מן האדמה עצמה."[36]

הפחד להפוך ל'נשי', קרי לא מקצועי, לא אובייקטיבי, לא מדעי, היסטרי או לא להיות מספיק 'גברי' פועל באופן סמוי, קובע את גבולות הדיון ומותיר את הדיון מופשט ומרוחק. ניסיונות שונים להפר את קשר השתיקה ולקיים דיון ציבורי אינם צולחים את הצנזורה הישראלית. הממונה על הביטחון במשרד הביטחון (מלמ"ב) מהווה דוגמה מובהקת לאופן השיטתי על פיו פועלת מדיניות זו: "[החל].. משימוש בצנזורה צבאית כלפי העיתונות המקומית והספרות, דרך צווי פרסום, המשך שימוש בשיטות הפחדה של עיתונאים ואישים ועד חטיפות ורדיפות אישיות. העיתונאים גדעון אלון ורונן ברגמן, מרדכי ואנונו, ד"ר אבנר כהן, פרופ' עוזי אבן הם רשימה חלקית שחוו נחת זרועו של המלמ"ב מכיוון שביקשו לקיים דיון ציבורי כלשהו על הנעשה בתחום הגרעיני הישראלי."[37] אדם נוסף שחווה את נחת זרועו של המלמ"ב ויצא כנגד מוסד זה הוא תא"ל במילואים יצחק יעקב.[38]

מלחמה כנושא מגדרי

מלחמה היא אלימות גברית ממוסדת, לא מכיוון שגברים לוחמניים באופן טבעי ונשים שוחרות שלום מטבען, אלא כיוון שההבניה התרבותית מזהה גבריות עם גבורה מלחמתית ומתן הגנה ואילו נשיות מזוהה עם פסיביות וחוסר אונים. נשק גרעיני (בדומה לנשק קונבנציונלי) הוא צעצוע גברי. במאמרו ב"הארץ" מציין רונן ברגמן כי בשבוע שבו התפרסמו באתר 'עין ציבורית' צילומי לוויין של אתרים גרעיניים בישראל, נרשמו 2.1 מיליון כניסות לאתר. "זהו

מידע שהוא למעשה קניינו של הציבור. למידע סביבתי חשיבות מיוחדת שכן יש לו השפעה על חיי כל אישה ואדם. אחת הבעיות המרכזיות היא שהחוק אינו חל על רשויות הביטחון לסוגיהן ולכן הן אינן חייבות במתן מידע, אפילו אם הוא קשור לאיכות הסביבה ובריאות הציבור.קול הסביבה, רבעון אדם טבע ודין, ינואר 2008.

34 Cohn, Carol and Sara Ruddick. 2004. "A Feminist Ethical Perspective on Weapons of Mass Destruction" in: Ethics and Weapons of Mass Destruction. Cambridge University Press. pp. 405-435

35 שם, עמ' 416-417

36 שם, עמ' 416

37 המלמ"ב הממונה על הבטחון במערכת הבטחון. www.armagedon.org.il/malmab.htm
להלן קישור לחוויית הצנזורה והרדיפה שחווה ד"ר אבנר כהן ממדינת ישראל,
www.hagada.org.il/hagada/html/modules.php?file=article&name=News&sid=3786

38 www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArt.jhtml?itemNo=971029

מספר עצום", כך קובע ברגמן ומוסיף "בעיקר בהתחשב בעובדה שזה אינו אתר שעוסק בפורנוגרפיה."[39]

קיימות דוגמאות למכביר לארוטיזציה של נשק. קרול קהן מתארת את הטיל כסמל פאלי ארוטי, כאשר בעת ביקור בצוללת גרעינית, פנה אליה הקצין המלווה ושאל בחיוך מזמין אם היא רוצה 'ללטף את הטיל'.[40] "רגע של גאווה", "פיצוץ בהערכה-עצמית", הכריזו כותרות העיתונים שתיארו את הניסוי הגרעיני שערכה הודו במאי 1998. "היינו צריכים להוכיח שאין אנו סריסים," אישש קבל עם ועדה המנהיג ההינדי הלאומני ת'אקאריי את גבריותה של הודו. בכתבה שהתפרסמה כמה חודשים לאחר אותו ניסוי ניתחה הסופרת ארונדטי רוי כותרות עיתון הודי בו הוצבו זו לצד זו כתבה על הויאגרה וכתבה על הניסוי הגרעיני המוצלח בהודו. רוי הדגימה כיצד אותה שפה משמשת בשתי הכתבות, עד שקשה היה לדעת מתי הכותבים מתייחסים לויאגרה ומתי הם מתארים את הניסוי הגרעיני[41]. כך גבריות ולאומיות הן מקשה אחת, הפצצה היא הודו והודו היא הפצצה. אין מדובר בהודו כלאומיות רחבה ורב תרבותית אלא הודו ההינדית. מי שמעז לצאת נגד הפצצה יוצא נגד הודו ועל כן הוא אויב ובוגד. ארונדטי רוי ממשיכה בתיאור כיצד כל ביקורת נתפשת לא רק כאנטי־הודית אלא גם כאנטי־הינדית: "וזהו אחד מהיתרונות הבלתי צפויים של פצצה גרעינית. הממשלה יכולה להשתמש בה כדי לאיים לא רק על האויב, אלא גם כדי להכריז מלחמה על תושביה שלה. עלינו." המלחמה מתנהלת באמצעות השתקה ומניעת ביקורת ובאמצעות הפניית משאבים לייצור פצצות על חשבון חינוך, רווחה, בריאות. "מה נעשה כאשר המזווה יהיה מלא פצצות חדשות נוצצות והבטן תהיה ריקה?" מקשה רוי.

דומה המצב במדינת ישראל. כשהעזו חברי הכנסת עיסאם מח'ול ואחמד טיבי להעלות את הטענות בדבר ההתחמשות הגרעינית של ישראל, הם הושתקו מיד כערבים וכאויבים. השאלה האם בטחונה של מדינת ישראל תלוי בגרעין, או שמא ההתחמשות של ישראל (על פי מקורות זרים כמובן) היא הגורמת למרוץ התחמשות גרעינית ומערערת את הביטחון באזור נותרה ללא מענה.[42]

מדוע לחשוף את סודות הגרעין בפני האויב,
או, האם יש מה לחשוף שעוד לא נחשף?

אף כי ישראל לא הודתה בתוכנית הגרעין שלה, הקהילה הבינלאומית הכירה באופייה הצבאי של תכנית הגרעין הישראלית מאז שנות ה60.[43] חיפוש פשוט בגוגל של צירוף המילים "נשק גרעיני ישראלי" באנגלית, בערבית ובשפות אחרות מניב מידע רב ונגיש. מחקרים, מסמכים, תמונות ומקורות מגוונים עוסקים בשאלת הגרעין הישראלי: סוכנויות ידיעות זרות; אתרי אינטרנט המתמחים בנושאי בטחון; סוכנויות ממשלתיות של מדינות אחרות אשר היו מעורבות באספקה ופיתוח של הכורים והמתקנים (כמו צרפת); דוחות של ממשלות זרות (ארה"ב, צרפת, רוסיה); ארגוני סביבה כמו גרינפיס; ארגוני זכויות אדם; ופורומים בינלאומיים ממסדיים שונים. התוכן הנידון במקורות אלו, שבישראל נקראים 'מקורות זרים', כולל מיפוי ונקודות ציון של מיקומי המתקנים הגרעיניים בישראל.

להלן חלק מהפורומים הבינלאומיים אשר עוסקים בסוגיות של בטחון בינלאומי, פירוק נשק ונשק גרעיני בהם נידון הגרעין הישראלי:

1. וועדת האו"ם בנושאי ביטחון לאומי ופירוק נשק (United Nation Disarmament Commission) . בוועדה זו חברות כל האומות המאוחדות, שמוציאות מדי שנה הכרזה המתארת את ישראל כמקור הסכנה להתגרענות המזרח התיכון
2. המפגש השנתי של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית המפיקה הצעות והחלטות על פיקוח בינלאומי וכן קריאות לפירוק נשק גרעיני
3. המפגש הקבוע של המדינות שהצטרפו לאמנה לאי הפצת נשק גרעיני. מפגש זה הוציא קריאה לישראל להצטרף לאמנה וקרא לכל המדינות החברות באמנה לפעול למען מטרה זו. יש להדגיש בהקשר זה, כי כל מדינות העולם, פרט לישראל, הודו ופקיסטן, הצטרפו לאמנה[44]

אם כך, כולם יודעים ומעורים בסוגיית הגרעין הישראלי ו'הסוד' נחשף מזמן. למרות זאת נותר הציבור הישראלי מחוץ לדיון. הציבור לא שואל שאלות, אינו לוקח אחריות מהממסד או מעורב ושותף בקבלת ההחלטות, ומקבל ומשלים עם המידע, או ליתר דיוק עם מניעתו.

---

39 הארץ, 8.6.2000

40 הליטוף, על פי קהן, אינו מסמל רק אינטימיות מינית, אלא גם פירוק הטיל מהקטלניות שלו, העלמת ההרס, כי אנחנו מלטפות גם חיות מחמד, ילדים ותינוקות.

41 Roy, Arundhati. 1.8.1998."The End of Imagination." The Guardian (UK), 1

42 לביא, אביב. 7.2.2000. . "אטום ואטימות." הארץ

43 שם

44 דתן. 2007. עמ' 39-35

אין אטום אין ישראל!?

להבנתנו, מדיניות העמימות נתפסת על ידי הממסד הישראלי ופרשניו כמדיניות של איפוק וריסון, מדיניות המבוססת על ההנחה שעצם החשד בקיומו של נשק גרעיני בידי ישראל יוצר הרתעה, הרתעה שמבוססת על פחד מפני הפוטנציאל של שימוש בנשק גרעיני. כך הפחד מפני הפוטנציאל הגרעיני ימנע את השימוש בו בפועל.

אלא שמדינות אחרות תופסות את העמימות הגרעינית הישראלית כמדיניות תוקפנית ואגרסיבית המבוססת על איום מרומז, שהרי אם בידיה נשק כזה, היא לא תהסס להשתמש בו. נוכל לקחת כדוגמא את מלחמת יום כיפור בה ישראל שקלה עפ"י הפרסומים הזרים שימוש בנשק הגרעיני,[45] מעשה שהיה עלול לגרור את המזרח התיכון ואף את העולם כולו לשואה גרעינית, כיוון שמעצמות כמו רוסיה וארצות הברית היו עלולות להתערב. המשמעות האמיתית של הרתעה איננה אם כן הגנה על מדינת ישראל או כל מדינה אחרת אלא איום בהשמדה הדדית.

נשק גרעיני בידי ישראל כמיוחס לה עפ"י מקורות זרים, הופך את האזור כולו למסוכן יותר שכן מדינות שמרגישות מאוימות תנסנה אף הן לפתח נשק גרעיני או להתחמש בנשק אחר "זול יותר" ומסוכן לא פחות דוגמת נשק ביולוגי וכימי שמיועדים אף הם להשמדה המונית. ואכן, מדינות במזרח התיכון מתנות את חתימתן על אמנות לפירוק נשק כימי וביולוגי בחתימתה של ישראל על האמנה לפירוק נשק גרעיני.[46]

האטום ימנע מאיתנו שואה שנייה!

טיעון זה נשמע לא פעם, והוא מבטא את שיח ההפחדה שאנו שרויות בו תוך כדי שימוש ציני ומניפולטיבי בטראומה הקולקטיבית של השואה. בבסיס הטיעון ניצבת ההנחה שניתן למנוע שואה על ידי גרימת שואה לאחרים ולאזור בו אנו חיות.

האמת המרה היא שנשק גרעיני הינו מתכון כמעט בטוח לשואה עצמית. "שואה גרעינית עלולה להיות המוחלטת והמיידית בין כל השואות שהאנושות הכירה. בתנאים של מלחמה גרעינית כוללת, זאת אומרת, שואה גרעינית, עלולה האנושות להגיע לכדי 'אומניסייד', מונח חדש שנוצר על מנת לתאר שואה טוטאלית, רצח של כלל המין האנושי. האפשרות של שואה טוטאלית כמעשה ידי אדם, לא כמחשבה אפוקליפטית דתית, לא הייתה קיימת כלל עד לכניסתנו לעידן הגרעיני. טכנולוגיית המאה העשרים היא זו שהפכה את אפשרות האומניסייד לעניין ממשי."[47]

נשק גרעיני טוב לביטחון?

נשק גרעיני או נשק מסוג אחר אינו יכול להביא לביטחון. נשק מהווה מקור הכנסה, ממשיך לשמן את מכונת המלחמה ומשרת את צורכיהם ותאוותם הכלכלית והכוחנית של אליטות צבאיות כלכליות.

החשש מקיומו של נשק גרעיני בידי ישראל גורם למדינות אחרות לפתח טכנולוגית גרעין, ביניהן מדינות "אויב" כמו סוריה ואיראן ומדינות עמן נחתם הסכם שלום כמו ירדן ומצרים. "נפלס לעצמנו נתיב ריבוני לגרעין למטרות שלום" הכריז מובארק "איננו זקוקים לטובות הנאה מזרים, איננו מעוניינים בפיקוח שלהם ואיננו מסכימים שלמדינה אחרת יהיה מונופול גרעיני באזור."[48]

האם על מנת לשמר את עליונותה באזור תתקוף ישראל כל מדינה שכנה שתיכנס למרוץ החימוש? האם נתקוף את ירדן, מצרים, טורקיה, איראן? כמה מדינות נוכל לתקוף ועד מתי? תקיפת מדינות שכנות המפתחות טכנולוגיית גרעין לא רק שאינה תורמת לביטחון אלא מערערת אותו ומגבירה את המתח והחשש.

מלחמה היא רק אחת מהרעות החולות שמיליטריזם מייצר, והיא איננה מסתכמת בשדה הקרב אלא מחייבת יצירת 'מערכת מלחמה': "ברמה הלאומית זהו למעשה תכנון המצריך שאיפה, תרגול, וארגון החברה בכוננות מתמדת, תוך יצירת מערכת ערכים ואמונות הרואה בשימוש בכוח צבאי אמצעי מתאים לפתרון בעיות ולהשגת כוח פוליטי."[49] בחברה מיליטריסטית הכוחנות מעצבת נורמות אזרחיות. בישראל למשל, גברים נהנים מזכויות יתר

---

45 לוין, אלון ויובל בוסתן. 23/12/2005. "הכוננות הגרעינית במלחמת יום כיפור"
www.sikurmemukad.com/sikurim/atomproject/yomkipur.html

46 דתן. 2007. עמ' 39-35

47 כהן, אבנר. 1989. "המהפכה הגרעינית כהיסטוריה מוסרית". בתוך: העידן הגרעיני כהיסטוריה מוסרית. הוצאת משרד הבטחון.
http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=9778

48 אורן, אמיר. 28.04.08. "שלום או גרעין." הארץ
www.haaretz.co.il/hasite/spages/978548.html

49 גור חגית ורלה מזלי. 2001. "גבר אישה מלחמה ושלום." רבעון לחברה תרבותית וחינוך

ועוברים מעמדות בכירות בצבא לעמדות בכירות פוליטיות וכלכליות בחיים האזרחיים בעוד שנשים השוליות בצבא נשארות שוליות גם בחיים האזרחיים.[50]

אנחנו נתפרק אחרי שאיראן תתפרק

אנו מוצפות במידע על האיום הגדול מצד איראן ועל נחיצותה של פעולה צבאית. הדיון לו אנו עדות בשיח הציבורי הישראלי כמעט אינו מזכיר אפשרות לפתרון באמצעות דיפלומטיה. בניגוד לנחרצות נשיא ארה"ב לשעבר ג'ורג' בוש ובכירי המערכת הפוליטית הישראלית הגורסים כי האיום האירני הוא איום מוחשי ומיידי, עומד דו"ח המודיעין האמריקאי[51] אשר פורסם ב־3 לדצמבר 2007. הדו"ח הוזמן על מנת לשכנע את המעצמות הגדולות באו"ם להסכים לסבב סנקציות שלישי על איראן כדי לגרום להפסקת העשרת האורניום. אלא שהדו"ח הנ"ל מציין כי איראן הפסיקה את פעולותיה לחימוש גרעיני כבר ב־2003 ומאז פעולות אלו לא התחדשו.

כאמור דו"ח המודיעין האמריקאי סותר את הצהרותיו של נשיא ארה"ב גורג' בוש וממשלתו בנוגע לסיכון המיידי והקריטי שאיראן מהווה. דו"ח זה הינו תוצאה של הערכה משותפת של 16 סוכנויות מודיעין אמריקאיות, שהסיקו שלא ידוע אם איראן מתכוונת לפתח נשק גרעיני.

במזרח התיכון ישראל לבדה מהווה איום מיידי הן על שכנותיה ובעיקר על עצמה, על אזרחיה ותושביה. נשאלת השאלה האם למדינה שעל פי מקורות זרים מחזיקה נשק גרעיני יש זכות לדרוש ממדינות אחרות שלא לפתח נשק גרעיני. זוהי דוגמא למוסר כפול, המתיישב עם השאיפה לעליונות צבאית וכלכלית של ישראל במזרח התיכון. שאיפה זו משרתת מעצמות כמו ארה"ב, בריטניה וצרפת. המבקשות לשמר את יחסי הכוח הקיימים ולשלוט על נשק מסוג זה המהווה חרב פוליטית וכלכלית.

---

50 ששון-לוי, אורנה. 2001. "חתרנות בתוך דיכוי." בתוך: התשמע קולי? יצוגים של נשים בתרבות הישראלית. עורכת: יעל עצמון. הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 277-302

51 Mazzetti, Mark. 3.12.2007. "U.S. Says Iran Ended Atomic Arms Work." The New York Times www.nytimes.com/2007/12/03/world/middleeast/03cnd-iran.html?_r=1&hp/&oref=slogin

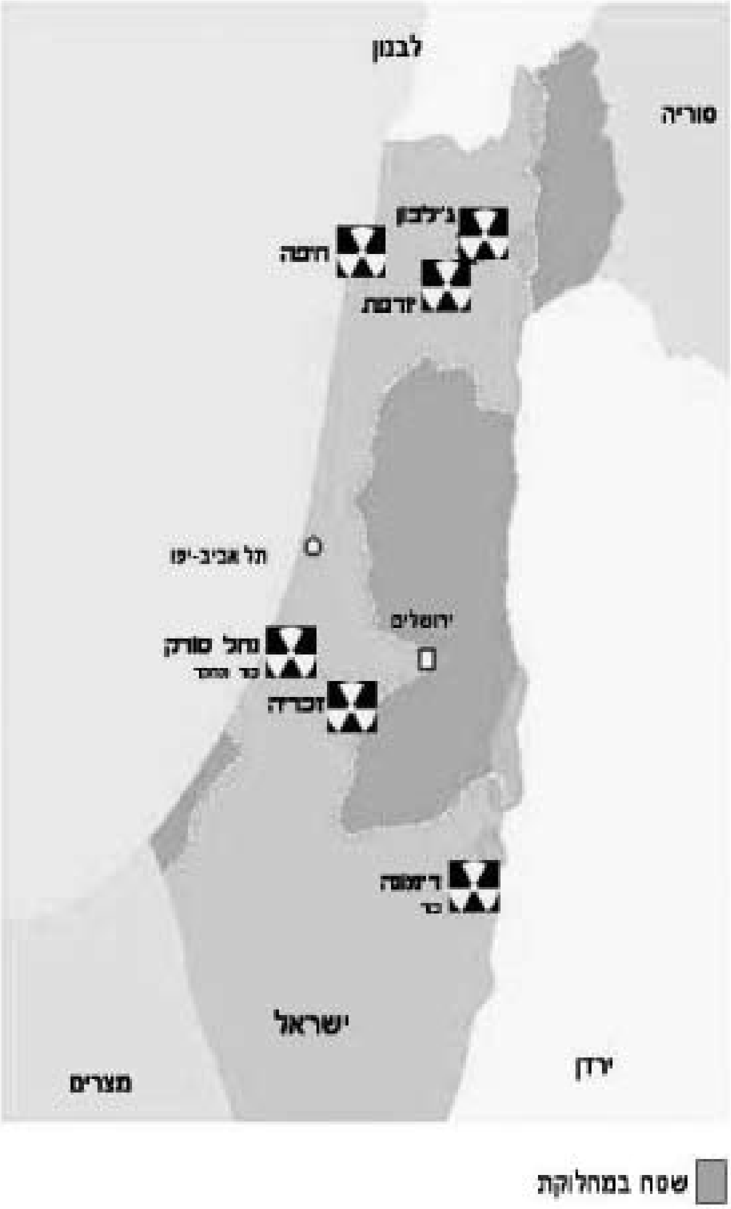

עד כמה זה קרוב אליי?!

המפה להלן לקוחה מגרינפיס הבינלאומי[52] ובה מסומנים מקומי המתקנים הגרעיניים על פי טענתם. איפה אתן גרות?

מקרא:

1. הכור הגרעיני בדימונה - ממוקם כ־10 ק"מ מהעיר דימונה, ובה כ־34,000 תושבים (רק לשם השוואה, המתקן בצ'רנוביל שכן כ־16 ק"מ מהעיר צ'רנוביל). דימונה מרוחקת כ־40 ק"מ מהגבול עם ירדן. תסריט אפשרי הוא תאונת כור או דליפה מהמתקן.[53]
2. הקריה למחקר גרעיני בנחל שורק - ממוקמת סמוך ליבנה, עיר בת 3,000 תושבים, כ 30 ק"מ מדרום לתל אביב. טווח זה מחייב להביא בחשבון גם את ההשפעה על אוכלוסיית גוש דן, המונה למעלה ממיליון נפש. אם אכן יתרחש שחרור של חמרים רדיואקטיביים ייאלצו תושבים למצוא מחסה בבתיהם ואולי אף להתפנות. עלול

52 גרינפיס. 2007. «סקירת המתקנים הגרעיניים באיראן, ישראל וטורקיה"
www.greenpeace.org/raw/content/israel/news/reports/979246.doc

53 שם

להיווצר צורך בחלוקה של טבליות אשלגן יודי בקנה מידה רחב כדי להגביל כמה מההשפעות ארוכות הטווח של הקרינה. במקרה של תקיפה צבאית, הנזק עלול להיות קיצוני, עם השלכות חמורות למדי על אזורי המגורים הסמוכים, וללא ספק תידרשנה תגובות כגון אספקת טבליות אשלגן יודי, מחסה במקלטים ופינוי.[54]

3. חיפה היא הבסיס המרכזי של חיל הים הישראלי- נמל חיפה הוא נמל הבית של שלוש צוללות דולפין שנבנו בגרמניה. על פי הדיווח מפרסומים זרים מסוגלות הצוללות לירות טילי שיוט חמושים בראשי נפץ גרעיניים.[55] אוכלוסייתה של חיפה מונה כ- רבע מיליון נפש, והעיר משמשת גם כמרכז של התעשיות הכימיות והפטרוכימיות. עפ"י גרינפיס הסיכונים העיקריים נובעים מתחזוקה, תובלה או מתאונה בזמן סיור צוללת הנושאת נשק גרעיני. הסיכון הגדול ביותר הוא של דליקה שתביא לידי התלקחות החומר הבקיע בראש נפץ. דבר זה עלול ליצור ענגה רדיואקטיבית רעילה של חלקיקי פלוטוניום שתזהם אזור נרחב בכיוון הרוח. כלי נשק גרעיניים שאבדו בים מהווים אף הם סיכון סביבתי ארוך טווח. כלי נשק גרעיניים שנפרצו תחת הלחצים הגבוהים באוקיינוס עלולים לשחרר במהירות את התכולה הרדיואקטיבית שלהם. הזיהום ישפיע על שרשרת המזון הימית, ובהמשך על אוכלוסיות אנושיות.[56]
4. יודפת: מתקן להרכבת כלי נשק גרעיניים[57]
5. תירוש: מתקן אחסון כלי נשק גרעיניים[58]
6. כפר זכריה: בסיס לטילים גרעיניים ומתקן אחסון פצצות כבידה[59]
7. עילבון: מתקן לאחסון נשק גרעיני טקטי[60]

ניסויים גרעיניים

בחמישים השנים האחרונות, ביצעו 8 מדינות קרוב ל-2051 ניסויים בנשק גרעיני, מתחת למים, מתחת לאדמה, באוויר ובחלל, ובמלים אחרות ניסוי גרעיני אחד לכל תשעה ימים.[61]

אין נתונים ידועים לגבי ניסויים גרעיניים שישראל מבצעת. ב-18 במרס 1998 הגיש חבר הכנסת רפאל אלול ממפלגת העבודה שאילתה לראש הממשלה לגבי בטיחות ותפקוד הכור בדימונה. הישיבה בנושא התקיימה רק ביוני של אותה שנה. במהלך הישיבה ביקש ח"כ אלול לקבל הבהרה לגבי הודעתה של הוועדה הבינלאומית לאנרגיה אטומית אשר פרסמה ב 28 למאי 1998 כי ישראל ביצעה ניסוי גרעיני באזור מפרץ אילת שגרם לרעידת אדמה. שאלה זו לא נענתה.[62]

חזיון אחרית הימים

בהיבט המדיני איום הגרעין הוא איום ממשי. אם תפרוץ מלחמה במזרח התיכון וישראל תחוש מאוימת עד כדי הפעלת הנשק הגרעיני שמקורות זרים מייחסים לה נגד מדינות האזור, עלולות ההשלכות הפוליטיות הבינלאומיות להיות הרסניות. רוסיה מחזיקה בנשק גרעיני המכוון לעבר כל שטחי אמריקה, קנדה, אירופה,ישראל, בריטניה וחלק מאוסטרליה ויכולה להפעילו תוך 3 דקות, במידה ותחליט להתערב. ארצות הברית גם היא בעלת נשק גרעיני המכוון לרוסיה ולסין וגם היא עלולה להחליט להתערב. תרחיש זה עלול להביא להרס כדור הארץ תוך חצי שעה עד שעה

---

54 שם

55 Israel Current Capabilities
www.nti.org/db/submarines/israel/index.html

56 גרינפיס. 2007. סקירת המתקנים הגרעיניים באיראן, ישראל וטורקיה.
www.greenpeace.org/raw/content/israel/news/reports/979246.doc

57 Carnegie endowment for international peace
www.carnegieendowment.org/files/Tracking_israelmap.pdf

58 שם

59 שם

60 שם

61 Indigenous People and the nuclear age
www.reachingcriticalwill.org/technical/factsheets/indigenous.html.

62 שאילתא בכנסת. נושא: 2608. תחזוקת הכור הגרעיני בדימונה
www.greenaction.org.il/nosecurity/nuc/nuc.php

כתוצאה מהאש והנשורת הרדיואקטיבית אשר יגרמו לכדור הארץ להתכסות בענן סמיך עד כדי חסימת קרני השמש ויצירת חורף גרעיני. בחשיכה ובקור שישררו יכחדו הצמחים, בעלי החיים ובני האדם.[63]

סיכום

ראוי כי חזון של שלום יכלול בנוסף לנושאים טקטיים-אסטרטגיים גם נושאים של צדק חברתי, כלכלי וסביבתי. לא ניתן לדון בשלום אזורי כולל ללא התייחסות ושקיפות בנושא הגרעין הישראלי. ראוי שהצעד הראשון יעשה כלפי פנים - קרי, קיומו של דיון ציבורי-אזרחי נוקב ואמיץ. זכותנו לדעת. שואה גרעינית היא איום על כולנו, על ישראל ועל העולם כולו. האצבע שתלחץ על הכפתור, תהא אשר תהא, עלולה במחי יד להפוך לאפר כל מה שאנו מכירות ואוהבות - ילדינו וילדותינו, משפחותינו, האדמה והשמיים, הערים והכפרים.[64] הפצצה הגרעינית מגלמת בתוכה רוע, כוח משחית, חורבן אנושי ושלילה מוחלטת של חופש.

מחובתנו להיות מעורבות ולהביע את עמדתנו על הנעשה בשמנו ולמעננו.

---

63 ניסן, אלכס. 2007. "ראיון עם הלן קלדיקוט." בתוך: בטחון וחוסן - למי? בעריכת אמאני דעייף, דורית אברמוביץ' וחדוה אייל. פרדס הוצאה לאור. עמ' 31-34

64 Roy 1989

אשה לאשה امرأة لإمرأة
מרכז פמיניסטי חיפה
المركز النسوي حيفا

ذرة فكر

كتابة: الدكتورة عدنا جورني وحدفا ايال

تنقيح: روتي برسير

الجنة التوجيهية: تلمى بر-دين، حنة سفرن، تسمرت هرشكو، راحل عمرم، شري اهروني

نشكر كل من اشتركت في كتابة هذا الملف الذي تطلب جرأة كبيرة ومواجهة للمفاهيم الاجتماعية والأمنية الخاصة بنا وبالمجتمع المحيط لنا.

امرأة لامرأة – مركز نسوي حيفا هو تجمع نسوي الذي أسس سنة ١٩٨٣.
أهدافنا هي التغيير الاجتماعي، تعزيز المساواة في الحقوق والفرص لكل النساء أينا كن، استئصال التمييز، العنف والقمع ضد النساء والعمل على تعزيز الوحدة بين النساء.

امراة لامراة – مركز نسوي حيفا
شارع ارلوزوروف ١١٨ حيفا ٣٣٢٧٦
تلفون: ٠٤-٨٦٥٠٩٧٧
فاكس: ٠٤-٨٦٤١٠٧٢
بريد الكتروني: ishahfc@netvision.net.il
موقع الكتروني: www.isha.org.il

هذا المستند يعبر عن موقف جمعية امرأة لامرأة فقط ولا يدل على موقف دولة إسرائيل.

تمهيد

صيغ هذا المستند من قبل مركز امرأة لامرأة - مركز نسوي حيفا. نسعى من خلاله إلى إعادة صياغة وفحص مجدد لمفهوم «الأمن» كما نألفه ونعيشه بعيدا عن مفهومه المعهود في الخطاب الإسرائيلي. عملت امرأة لامرأة منذ خمس سنوات مضت في قضايا تتعلق بالنساء، الأمن والسلام، سعت من خلالها إلى تسليط الضوء على أوضاع النساء في ظل الحروب التي اعتادتنا في هذا الجزء من الأرض، وبلورة مواقف سياسية بكل ما يتعلق بالسلام وحل النزاعات.

نؤمن بأن الأمن الحقيقي انعكاس لاحتياجات المواطنات والمواطنين في الدولة، من الاحتياجات الاقتصادية، الرفاه، المساواة، العدل الاجتماعي والبيئي والسياسي لكافة المجموعات. نؤمن إن منظومة الحروبات والتسلح تحمل الآلام والدمار إلى خارج ساحة الحرب، فهي لا تنتقص من أمننا فحسب بل وتزعزعه.

نحن في امرأة لامرأة نرى علاقة مباشرة بين المفهوم الضيق للأمن المرتكز على القوة العسكرية، وبين التقسيم الغير متساوي والغير عادل لموارد الدولة. الأمر الذي ينعكس من خلال المصالح الاقتصادية والسياسية للنخب المسيطرة، وتناسي وتغييب مقصود ومتنامي للقضايا الاجتماعية.

تسيطر على مفهوم الأمن الإسرائيلي نخب ذات مصالح وقوة سياسية واقتصادية، تسخره لخدمة مصالحها. تستنبط هذه النخب شرعية وجودها ونشاطها من خلال نشر الخوف والترهيب وزرع تهديدات حقيقية كانت أم متخيلة في صدور الإسرائيليين. هذا الخوف الذي يشرعن تطوير القوة العسكرية واستخدامها ضد أي تحد على مفاهيمها، فما على هذه النخب إلا تعريف هذا التحدي كخطر امني.

يكرر بلا كلل، مسئولين حكوميين، وزراء، أعضاء كنيست، رجال جيش واستعلامات وأصحاب مصالح آخرين، أخبار توحي بالترهيب والخوف من وجود «أخطار مصيرية» وتهديدات أمنية خطيرة على إسرائيل. ومن السبل إلى تحقيق ذلك هي إحاطة «الممارسات الأمنية» وعمليات اتخاذ القرار بالسرية والتعتيم والضبابية، وبهذا إقصاء كل من لا ينتمي إلى النخبة العسكرية، نحن.

هنالك علاقة جدلية بين سياسة التعتيم والغموض والترهيب وبين مفهوم الأمن الشائع، تتمثل هذه العلاقة في سياسة الغموض والتعتيم المتبعة في قضية السلاح النووي. نخطو من خلال هذا المستند نحو تحمل المسؤولية على ما يتم ممارسته باسمنا ومن اجل «أمننا».

نسعى من خلال هذا المستند إلى تفكيك عوامل هذه العلاقة الجدلية والى الكشف عن جزء من الغموض وفض الضبابية المحيطة بقضية الذرة والمفاعلات النووية الإسرائيلية. وبما أن المخفي أعظم من المعلوم، سنكتفي بمحاولة الإجابة على التساؤلات التالية:

- مدى خطورة صناعة الذرة وتوابعها علينا؟
- من يقف وراء سياسة التعتيم والضبابية النووية ولمصلحة من؟
- ما الذي نعرفه، حقيقة، عن الموضوع؟
- ما هي مسؤولياتنا، كجزء من المجتمع المدني، على ما يحصل؟

ما هو السلاح النووي؟

السلاح النووي، مثله مثل أي سلاح، صُممٌ للقتل. تنبع خاصية هذا السلاح من كونه سلاح معد للدمار الشامل. فبالإضافة إلى قدرته على تدمير وقتل الإنسان، يَعدُ استخدام السلاح النووي بتدمير كل أشكال الحياة على الأرض. لا ينتهي تأثيره في آن انفجاره، فتستمر الإشعاعات النووية في التلويث والقتل والدمار على مدى عشرات السنين بعد الانفجار.

تم استخدام السلاح النووي مرتين على مر التاريخ الإنساني. كلاهما أبان الحرب العالمية الثانية، عند إلقاء الولايات المتحدة الأمريكية عام ١٩٤٥ قنبلتان نوويتان على المدن اليابانية هيروشيما ونجزاكي.

هل يجب أن نكون أخصائيات وعالمات فيزياء نووية للتحدث عن السلاح النووي؟

من هي/هو المؤهل في التحدث عن السلاح النووي ومن لا؟ هل نحن بحاجة لان نكون عالمات ذرة لنملك شرعية الخوض في قضايا مصيرية؟ يبدو وكأن إي ادعاء أو موقف بخصوص قضايا تحسب لأمنية يتم إلغائه وإبطاله إن لم تكوني صاحبة اختصاص وخبرة عسكرية أو علمية.

إلا أن المعرفة في ما يخص السلاح النووي ليست حكرا على جنرالات الحروب وعلماء الذرة. لسنا بحاجة إلى أن نكون عالمات للذرة لإدراك خطورة السلاح النووي على وجودنا البشري. لنا الحق والمسؤولية في إبداء موقف ناقد للقضايا المتعلقة بأمننا، صحتنا، بيئتنا وحياتنا.

السلاح النووي بالعالم

هنالك تسع دول في العالم تملك السلاح النووي: الولايات المتحدة الأمريكية، روسيا، الصين، فرنسا بريطانيا، الهند، الباكستان، شمال كوريا وحسب مصادر غريبة، إسرائيل. أكثر من ١٨٠ دولة في العالم لا تملك السلاح النووي ولن تعمل على تطويره. السويد، الأرجنتين والبرازيل كانت قد ابتدأت في تطوير سلاح نووي وتراجعت عن ذلك عن قناعة بان مثل هذه الخطوات تعرض أمنها للخطر. جنوب أفريقيا وأوكرانيا طورت سلاحا نوويا واختارت بعد ذلك تفكيكه.[١]

هل تملك إسرائيل السلاح النووي؟

تبعا لإصدارات مورديخي فعنونو، تبعا لما صدر في كتاب أبنير كوهين «إسرائيل والقنبلة» (٢٠٠٠) وتبعا لمصادر غريبة أخرى وعديدة تملك إسرائيل أسلحة نووية.

السلاح النووي في إسرائيل؟

صعدت قضية البحث في تطوير سلاح نووي على الأجندة الإسرائيلية في سنوات الخمسين. حينها تم الإقرار بضرورة تطوير إسرائيل للمعرفة النووية لردع الدول العربية.[٢] قام افنر كوهن صاحب كتاب «إسرائيل والقنبلة» بتعداد واضعي حجر الأساس النووي الإسرائيلي ومن بينهم بن جوريون، رئيس الحكومة حينها، شمعون بيرتس، القائم بأعمال وزارة الدفاع والباحث آرنست برغمن، بروفيسور للكيمياء العضوية المسمى بأب البرنامج النووي الإسرائيلي وهو، من كان، أول قائم لأعمال اللجنة الإسرائيلية للطاقة الذرية من ١٩٥٢ إلى ١٩٦٦. وقد صرح بيرتس حينها «لن تكون إسرائيل أول من تدخل السلاح النووي إلى الشرق الأوسط.» وهكذا تم التعاون والاتفاق مع حكومة الولايات المتحدة الأمريكية على صيغة «الغموض» تتغاضى تبعا لها أمريكا عن حيازة إسرائيل للذرة فلا تعترف بذلك ولا تنكر.

تم شراء المفاعل النووي في ديمونا من قبل الحكومة الفرنسية وبدأ نشاطه عام ١٩٦٤. وفي عام ١٩٥٨ وقعت إسرائيل على اتفاقية مع الولايات المتحدة الأمريكية لبناء مفاعل نووي في ناحال سوريك، تم تشغيله في ١٩٦٠، تحت مراقبة الوكالة الدولية للطاقة الذرية، فبالإضافة إلى قيمته البحثية، يمكن هذا المفاعل إسرائيل من النشاط النووي المعلن والمشرع دوليا.[٣]

يدٌعي عالم الاجتماع باروخ كريمرلينج، إن بعض الجهات أبدت معارضتها على دخول إسرائيل مجال الذرة، مما أدى إلى خلاف أسفر عن

---

١ ميراب دتان. ٢٠٠٧. «ما العلاقة بين السلاح النووي والأمن؟». امن وحصانة لمن؟. توجهات نسوية لمفهوم الأمن. تحرير؛ أماني ضعيف، حدفا ايال، دوريت ابراموبيتش. بردس دار للنشر. ص٣٩-٣٥.

٢ كيمرلينج، بروخ. ٢٠٠٣. «السلاح والطاقة الذرية- سر وخطاب النخب». باسم الأمن- اجتماعيات الحرب والسلام في إسرائيل في عهد متغير. إصدار جامعة حيفا وبردس دار للنشر. تحرير: ماجد الحاج واوري بن اليعيزر. ص ٨٤-٨٥.

٣ المصدر السابق. ص ٧٧-١٠٢.

استقالة جميع أعضاء اللجنة الإسرائيلية للطاقة النووية في سنة ١٩٥٨. وذلك لتأثر هؤلاء من ندم قسم من الفيزيائيين الأمريكان الذين كانوا قد شاركوا بتطوير قنابل الذرة الأمريكية، إضافة إلى تخوفهم من المشاركة في تطوير سلاح يهدد كيان البشرية أجمعها. كما وكان بين أعضاء اللجنة من ظن انه ليس من الحكمة بشيء المبادرة إلى سباق تسلح نووي في الشرق الأوسط، وان من مصلحة إسرائيل بالذات العمل على نزع السلاح النووي. ولكن تم كتم هذا الاحتجاج وإبقائه في الظلال، فلم يكن له أي صدى إعلامي أو جماهيري. بوادر الاحتجاج الجماهيري الأول ظهرت عام ١٩٦٢ في مقالة ادعي من خلالها أن «إضافة» الذرة للصراع العربي-الإسرائيلي هي بمثابة كارثة. وهو ما قد يدفع الدول العربية إلى حيازة أسلحة مشابهة.[٤]

على ضوء ما قدمه فعنونو من أدلة في منتصف سنوات الثمانينات، تم تقدير مخزون الأسلحة النووية الإسرائيلية ب- ٢٠٠ سلاح نووي. وفي منتصف التسعينات قفز التقدير إلى وجود ٤٠٠ سلاح نووي من أنواع مختلفة.[٥] تدلي «المصادر الغربية» بأنه يكفي إسرائيل ٥٠ قنبلة ذرية لتدمير كل الدول «الأعداء» في الشرق الأوسط، وان البقية الباقية إنما هي إلا تهديد مبطن أو علني من قبل إسرائيل على قوى ذرية عظمى ترأسها روسيا وذلك لكي تؤَمِن عدم تدخلها في حالت بادرت في الهجوم أو هوجمت.

يتم تشغيل السلاح النووي الإسرائيلي بأمر مباشر من ثلاث وهم رئيس الحكومة، وزير الدفاع ورئيس أركان الجيش. وذلك في الحالات التالية:[٦]

١. تدمير سلاح الجو الإسرائيلي.
٢. توغل عسكري إلى ما بعد الخط الأخضر داخل إسرائيل.
٣. استخدام أسلحة «غير تقليدية» (كيماوية، بيولوجية أو نووية) ضد إسرائيل.

من المنتفع من التطوير والتصنيع الأمني؟

في السنوات الأخيرة «تنتقل إسرائيل...من رأسمالية منضبطة إلى رأسمالية تحاول أن تتحرر من هذه الضوابط التي تميزها. فان هذه العقبات آخذة بالتفكك...ثراء فاحش يتمركز في أيدي نخبة مسيطرة مركبة من «عشرين عائلة.»[٧] قسم من هذا الثراء المتراكم مصدره اقتصاد الحرب والتشابك ما بين الاقتصادي والعسكري. أي في ما معناه أن الأسلحة التي تصنعها إسرائيل ليست معدة فقط للدفاع عن النفس، أي للاستهلاك الذاتي، فان ٦٦٪ من كامل الأسلحة الإسرائيلية معدة للتصدير. يدور الحديث هنا عن صناعة تشغل ما يقارب ال٥٠،٠٠٠ عامل، وقد جنت من الأرباح في سنة ٢٠٠٦ ٣،٤ مليارد دولار.[٨] هنالك من يحصد الأرباح المباشرة بإبقاء المخازن مليئة بالأسلحة والقنابل الجديدة، وهي النخبة الاقتصادية في إسرائيل والتي هي في بعض الأحيان أيضا النخبة السياسية والعسكرية أو على الأقل تربطها علاقات ومصالح وطيدة بعضها ببعض.

من السهل الحصول والوصول إلى معلومات عن صناعة السلاح الإسرائيلية. بحث قصير في «جوجل» يظهر لنا أسماء شركات، قائمة المشتريات، عدد العاملين وأصحاب هذه الشركات. إلا انه من الصعب الحصول على حجم الربح الناتج عن الصناعة النووية، مع هذا، تطل من خلف سحب السرية الكثيفة بعض الرموز أحيانا، كما بوصف ألوف بن، المراسل السياسي لصحيفة «هارتس»: «أحداث مثيرة في تاريخ المشروع النووي لم تذكر أبدا، مثل بناء المنشآت الأولى في مصنع بملكية خاصة، والتي كانت تربط أصحاب المصنع علاقات وطيدة مع أجهزة الأمن وقد حصلوا مقابل ذلك على تزكية اقتصادية تعادل قيمتها الملايين، تزكية فاعليتها ما زالت مستمرة حتى يومنا هذا».[٩]

من يدفع الثمن؟

يتطلب تطوير السلاح النووي وصيانته ثروة طائلة. يوجه المال لتصنيع القنابل وليس للتربية أو الصحة والرفاه. هذا الثمن الاقتصادي والاجتماعي للمدى القصير والبعيد.

يضع اقتصاد الفقر هذا التسلح على رأس سلم أولوياته، ويتميز بفجوات شاسعة بين الأغنياء والفقراء، انهيار أجهزة الرفاه والتربية، ارتفاع مستوى الإجرام والعنف، والذي يؤدي بالنهاية وبالضرورة إلى حياة اقل أمانا. هنالك أيضا الثمن البيئي والصحي، الذي يتمثل في التلوث البيئي والتعرض إلى مستويات خطيرة من الإشعاعات، وناهيك عن الصحة النفسية المتضررة من جراء وضعية الصراع. قد أمست الحرب الدائمة والعنف المستشري روتينا «عاديا»، كذلك الفجوات الاجتماعية الآخذة بالاتساع، تفاقم التلوث البيئي، انهيار أجهزة التربية والصحة والرفاه، هي أيضا أمست روتينا و«وضعا طبيعيا». لا يمكن، بالطبع، اتهام الذرة بكل هذا، فتعتمد عمليات اتخاذ القرار وسلم الأولويات المؤسساتي الإسرائيلي على مفهوم الأمن أو بالأحرى مفهوم الخوف، بدون علاقة بالذرة. إلا انه ولكونه سلاح للدمار الشامل فتبعاته اخطر ما تكون على وجودنا.

---

٤ المصدر السابق. ص ٩١.

٥ جربنبيس. ٢٠٠٧. لمحة عامة عن المنشات النووية في إيران وإسرائيل وتركيا.

٦ المصدر السابق.

٧ ارنون ارياه، دوب حنين. ٢٠٠٤. مكان للتعديل- أحاديث عن الاقتصاد، المجتمع والبيئة. إصدار بابل للنشر ومركز هيشل. ص ١٢٢

٨ ملمن يوسي. «هأرتس». ٢٧،١٠،٢٠٠٦

٩ بن الوف. صحيفة هأرتس. ٢٧،٦،٢٠٠٠. «كيفية كشف أسرار الذرة الإسرائيلية بحذر.»

بماذا تتمثل أخطار الذرة؟

أخطار عديدة مرتبطة في استخدام السلاح النووي، إن كان ذلك في عملية تطويره وتصنيعه وان كان في استخدام الطاقة الذرية لأهداف سلمية. الطريقة الوحيدة لتجنب هذه الأخطار هي وضع حد للعصر النووي وإلغاء أي تطوير واستخدام للتكنولوجيا النووية.

يشكل السلاح النووي خطر عالمي ولاستخدامه تبعات محلية وإقليمية وعالمية، أمنية وبيئية وصحية واجتماعية واقتصادية وسياسية. فحيازة أية دولة للسلاح النووي له تأثير ليس فقط عليها إنما على كل دول العالم. لتطوير، تخزين وتصنيع السلاح النووي تاثير على كل مجالات حياتنا.

حادثة تشرنوبيل: وقعت في المفاعل النووي القريب من مدينة تشرنوبيل في أوكرانيا. في السادس والعشرين من نيسان ١٩٨٦ صباحا تصاعدت درجة حرارة نواة المفاعل وتسببت في انصهاره وتشقق غلافه الواقي، الأمر الذي أدى إلى انتشار مواد مشعة في الجو. وقد وضعت هذه الكارثة الثمن البيئي لاستخدام الطاقة الذرية وأهمية عملية مراقبة المفاعلات النووية على رأس جدول الأعمال. ما زالت حتى يومنا هذا مناطق عدة بالقرب من تشرنوبيل ملوثة بالإشعاعات النووية وما زالت تتسبب بإصابة المقيمين فيها بأمراض سرطانية.

نقل

نقل المواد النووية تعرض صحة الإنسان وبيئته إلى الخطر. حاوية واحدة من الوقود النووي تحتوي على كمية من المواد المشعة تضاهي بحجمها هذه التي انتشرت في الجو عقب كارثة تشرنوبيل (انظري الإطار). لا يمكن تصور حجم الضرر البيئي الذي من الممكن أن ينجم من جراء غرق سفينة تحمل على ظهرها المخلفات النووية أو في حالة حدوث تسرب لهذه المواد إلى البحر.

إشعاعات نووية: عبارة عن انشطار النواة الذرية غير المستقرة وإنتاج الإشعاع. كمية مكثفة من الإشعاعات تؤدي إلى موت الخلايا، في ما التعرض إلى جرعات ضئيلة من الأشعة تؤدي إلى إحداث أضرار جسيمة حتى في التركيبة الجينية للخلايا "د.ن.ا". يصاب الجسد نتيجة التعرض لجرعات كبيرة من الإشعاعات بردة فعل عنيفة. تم تشخيص أعراض أمراض الأشعة في عام ١٩٤٥ في أجساد ناجي هيروشيما ونجزاكي، وكذلك في أجساد ١٣٤ شخص من أفراد طاقم الإغاثة في مفاعل تشرنوبيل الذين كانوا قد تعرضوا لجرعات هائلة من الأشعة قد أدت إلى موت ٢٨ شخص منهم على الفور. هنالك علاقة مباشرة بين التعرض المكثف للأشعة وبين تطور السرطان في لجسم. إلا أن أنواع السرطان التي تتطور نتيجة التعرض للأشعة لا تختلف بأعراضها عن تلك التي تتطور من جراء التعرض لمواد سامة ومسرطنة أخرى.

تبعات صحية

تعرض كثير ومتكرر للإشعاعات النووية يؤدي إلى الإصابة بأمراض الأشعة. أعراض مسبقة لأمراض الأشعة هي الغثيان، الدوار، الإسهال، تساقط الشعر، الإرهاق، النزيف دموي، التهاب في الفم والحنجرة. وفي الحالات الصعبة من الممكن أن يؤدي التعرض المكثف للأشعة إلى الموت في غضون أسبوعين. تزيد هذه المواد المشعة من احتمال الإصابة بالسرطان وأمراض أخرى مزمنة. هنالك عدة أبحاث قد أثبتت العلاقة بين التعرض للإشعاع وبين تشوهات خلقية في الأجنة، إسقاط الحمل، سرطان الدم والعظم والمخ والكبد والرئات والرحم وغيرها.[١٠]

أبدى الدكتور ابراهام بيلتوب في مقابلة تم إجرائها معه من قبل قناة «يسرائيل بلوس»[١١] تخوفاته من جراء ارتفاع أعداد المصابين بالسرطان خاصة سرطان الثدي، بحيث تضاعف العدد بأربع أضعاف مما كان عليه في الثلاث سنوات السابقة. بالإضافة إلى عدد ميتات الأطفال الذي تضاعف، وكذلك عدد المصابين من اضطرابات في الغدة الدرقية وهي واحدة من المؤشرات على التأثر بمواد مشعة (انظري الإطار). أكثر من مئة عامل من عمال النظافة والصيانة ممن عملوا في مفاعل ديمونة وناحل سوريك أصيبوا بالمرض، وما زالت المحاكم منذ سنوات التسعين وحتى يومنا هذا تنظر في قضاياهم. مات قسم كبير منهم جراء أمراض سرطانية أصيبوا بها.[١٢]

اضطهاد بيئي

يتواجد في العالم اليوم أكثر من ٤٠٠،٠٠٠ طن من المخلفات النووية.[١٣] تستغل الدول الغربية العظمى الشعوب الأصلية ودول «العالم الثالث»، كما تسميه، لدفن مخلفاتها النووية وإجراء تجاربها النووية على أرضها. من تسع أمم في العالم تملك الأسلحة النووية خمسة منهن الولايات المتحدة، روسيا، بريطانيا، فرنسا والصين استخدمت، خلال الخمسة وخمسين سنة الماضية، أراضي الشعوب الأصلية، أمة شوشون الغربية في أمريكا الشمالية،

---

١٠ إلعاد اوريان. ٢٠٠٥. البرنامج النووي الإسرائيلي، المعرفة كحق بيئي- لجنة المتابعة لقضايا العدل البيئي، تقرير (انعدام) العدل البيئي.

١١ أخبار «يسرائيل بلوس». ٢٧،٦،٢٠٠٤. يعرض المفاعل النووي في ديمونة سكان النقب إلى الخطر.

١٢ رونيت فاردي. ١،٥،٠٣. سرطان الفقراء. جلوبوس.

١٣ جرينبيس. معطيات ضرورية.

جزر مارشال وجزر أخرى في جنوب المحيط الهادئ، السكان الأصليين الاستراليين، كازاخستان والتيبت ليست سوى بعض من تلك الأراضي التي يتم تلويثها على الدوام بالسموم النووية.[١٤]

اللجنة الإسرائيلية للطاقة الذرية عبارة عن لجنة حكومية، وهي الجسم المؤتمن على مراقبة وتامين مخلفات الذرة. كل المعاملات والفحوصات المجراه من قبل هذه اللجنة تعتبر سرية، فلا يمكن معرفة ماهية الفحوص الجيولوجية التي تقوم بها من اجل التأكد من صالحية وأمان المواقع التي تدفن بها المخلفات النووية، أو حتى معرفة المقاييس التي يحدد تبعا لها الموقع الأنسب لذلك؟ هل تتبع إسرائيل سير الدول النووية العظمى، بما للهوية القومية والعرق تأثير على قرار اختيار موقع دفن المخلفات النووية؟ يقدر وجود منشاة لمعالجة المخلفات النووية في ديمونة، بالإضافة إلى إقامة منشأه إضافية لمعالجة مخلفات مواد مشعة مؤخرا في عبلين، والتي ما زال حجم التلوث البيئي التي تتسبب به غير معروف.[١٥]

من جراء ارتفاع حاد لحالات الأمراض المزمنة في منطقة الطفيلة في الأردن، توجهت وزارة الخارجية الأردنية إلى الوكالة الدولية للطاقة الذرية (سابا) مطالبة إياها بالتحقق من احتمال تسرب مواد سامة ملوثة من المفاعل النووي في ديمونة.[١٦] لوحظ أيضا ارتفاع حاد آخر في عدد حالات السرطان والأجنة المشوهة خلقيا في الجولان المحتل وفي جنوبي قرى الخليل،[١٧] الأمر الذي يثير العديد من التساؤلات حول قضية دفن المخلفات النووية الإسرائيلية واحتمال تسربها.

على ضوء ما ذكر سابقا، هنالك حاجة ماسة إلى شفافية كاملة بما يخص بكشف مواقع دفن المخلفات النووية في إسرائيل وطريقة وأماكن معالجتها. ومن هنا تنبع الحاجة إلى جسم مدني مستقل وغير حكومي يبحث بمدى امن المنشآت القائمة وتحديد الاحتياجات المستقبلية. خطورة الوضع الحالي تنبع من «أن من يتخذ القرارات هم مختصين أصحاب مصالح، على الغالب يقدمون لصانعي القرار معلومات انتقائية... وما يزيد الوضع سوءا هو أنهم وحدهم من يستطيع تحديد معايير 'الاحتياجات'».[١٨]

مخلفات نووية

كل مرحلة من مراحل تصنيع الذرة تولد مخلفات سامة نووية. ابتدأ من تخصيب اليورانيوم وحتى تشغيل المفاعلات النووية وتكرير الوقود النووي. هذه المخلفات ليست قابلة للتفكك في الطبيعة، إلا بعد مئات آلاف السنين، تبقى طيلة هذه الفترة فاعلة وخطرة للغاية. من المتبع التخلص من هذه المخلفات عن طريق وضعها في حاويات مصنوعة من الفولاذ ودفنها عميقا في باطن الأرض، في الغالب في المواقع الجافة، ذات الطبقات الجيولوجية الأقل احتمالا للتحرك أو الاضطراب، وذلك لتفادي الحوادث ومنع تسرب هذه المواد جراء كوارث طبيعية مثل الهزات الأرضية. ففي حال تسرب المواد المشعة هذه يمكنها أن تتسبب في تلوث خطير للتربة، للمياه الجوفية، للنباتات، للكائنات الحية وللبشر. التعرض لهذه المواد تزيد من احتمال الإصابة بأمراض السرطان المختلفة، التشوهات الخلقية، بالإضافة إلى أمراض في الجهاز التنفسي والجلد. على الرغم من الجهود المتعددة التي تبذلها الدول المختلفة في إيجاد الحلول الأكثر أماناً لدفن هذه المخلفات النووية، إلا أنه لا يوجد في العالم موقع آمن كليا من النشاط الجيولوجي أو الكوارث الطبيعية. عاجلا أم آجلا تجد هذه المواد الخطرة طريقها إلينا.

حوادث

مفاعل نووي آمن هو أسطورة (انظري الإطار). ممكن للحوادث أن تقع في كل أنواع المفاعلات النووية، يترصد كل مفاعل خطر تسرب مواد إشعاعية منه. حتى المفاعلات الأكثر صالحية تطلق إلى الجو والبيئة المحيطة من تربة ومياه جوفية مواد إشعاعية صادرة من نشاطها اليومي. يرتفع الخطر مع ارتفاع عمر المفاعل. نَوَهَ البروفيسور عوزي آبن، عالم رفيع المنصب عمل سابقا في مفاعل ديمونه، بخطورة مفاعل ديمونه وذلك لكبر سنه وأفاد بأنه من الأجدر إغلاق هذا المفاعل. وأفاد أيضا أن كل المفاعلات التي تخطت عمر ال٤٠ عاما من النشاط، تم إغلاقها وان مفاعل ديمونه يعالج طاقة تفوق قدرته الأمر الذي يتسبب في تسارع عمر المفاعل الزمني.[١٩]

ليس هنالك شك أن عمر المفاعل النووي في ديمونة يدعو إلى القلق. تُبَيِن الأبحاث على أنه وفي حالة انصهار (انظر الإطار) المفاعل، قد يمتد التأثير الإشعاعي المباشر إلى محيط ٤٠٠ كيلومتر من المفاعل، أي أن الإشعاعات قد تصل إلى قبرص، الأردن والأراضي الفلسطينية المحتلة. بيَنَ بحث أجرته السلطات الأردنية،[٢٠] طلبا من سلطة البيئة الفلسطينية، ان حالات السرطان الآخذة بالارتفاع في وسط المجموعات السكانية القريبة

---

١٤ IPPNW, Radioactive Heaven and Earth: the health effects of nuclear weapons testing in, on and above the earth, p ٢٣.

١٥ تل اوري. ٢٠٠٧. منشاة معالجة النفايات في عبلين. مركز الأبحاث والمعلومات في الكنيست.

١٦ يتد نامن. ٣٠,٠٨,٠٤. تتخوف الاردن من تسرب إشعاعات نووية من إسرائيل إلى أراضيها.

١٧ شبكة البصرة. ٢٠٠٤. سكان المناطق الجنوبية في جبال الخليل: النفايات النووية المدفونة هي السبب في تفشي أمراض السرطان. http://www.albasrah.net/maqalat_arabic/mukhtara/٠٧٠٤/daymona_٠٥٠٧٠٤.htm

١٨ كيمرلينج، بروخ. ٢٠٠٣. «السلاح والطاقة الذرية- سر وخطاب النخب». باسم الأمن- اجتماعيات الحرب والسلام في إسرائيل في عهد متغير. إصدار جامعة حيفا وبردس دار للنشر. تحرير: ماجد الحاج واوري بن اليعيزر. ص ٩٤.

١٩ جلتس. ٢٤,٠٥,٠٨. اودي ادم كمدير لمركز أبحاث السلاح النووي-تعيين صعب الهضم.

٢٠ سفيان التل. ٢٠٠٤. ثبت أن «إسرائيل» تدفن نفاياتها النووية في الأردن http://sufyantell.net/news/٢٠٠٤sep٠١.htm

من مفاعل ديمونا في الأردن منها الطفيلة والكرك يرجع لتسرب المخلفات النووية الإسرائيلية.[٢١] انتشار البلوتونيوم والاورانيوم من الموقع المذكور إلى أماكن السكن قد يؤدي إلى تسمم يصيب الأعضاء الداخلية في جسم الإنسان، خاصة الكلى وبهذا يُصَعِد من احتمال الإصابة بإمراض السرطان والخلل الوراثي.

في سنة ٢٠٠٤ قامت وزارة الدفاع الإسرائيلية بتوزيع حبوب اللوجول[٢٢] على سكان ديمونه، وهي حبوب تحمي من الإشعاعات النووية، حيث تلقى السكان تعليمات استعمالها حين إعلامهم بذلك. لم يحصل السكان على أي معلومات بالخصوص غير هذه التعليمات. رغم انه اتضح وبعد وقوع الحادث بفترة بعيدة، بوجود خطر تسرب مواد سامة من المفاعل النووي. في كانون أول ٢٠٠٦ نشرت محطة القناة الثانية خبر انه في عام ٢٠٠٤ كانت قد طفحت بركة مياه ملوثة في الإشعاعات في المفاعل عقب عاصفة أمطار.[٢٣] فحص لمستوى الأشعة كان قد اجري في حينها دل على ارتفاع في مستوى الأشعة بأربعة أضعاف من المستوى الاعتيادي. لم يفصل الخبر الموعد الدقيق للحادثة، ولكنها وعلى الأرجح العاصفة المطرية التي ضربت جنوب البلاد في شهري نيسان وأيار قبل سنتين، من جراءها وزعت وزارة الدفاع حبوب اللوجول على سكان ديمونه.[٢٤] تم كشفها خلال فحوصات روتينية تقوم بإجرائها وزارة جودة البيئة، يُحظر عادة من القائمين على هذه الفحوصات دخول منطقة المفاعل لذا تجرى هذه الفحوصات خارج منطقة المفاعل. الأمر الذي يشير إلى أن كمية السائل المتسربة كانت عالية جدا وذلك لوصولها حتى منطقة الوادي.[٢٥]

يمكننا فقط أن نستنتج أن توزيع حبوب اللوجول كانت نتيجة لخلل تم إخفائه عن السكان. عوضا عن تزويد السكان بمعلومات ذات مصداقية بخصوص الحادثة تعرض السكان إلى حملة دعائية مشكوك بأمرها كان هدفها تضليله.[٢٦] الأمر الذي يوحي أن الهدف من وراء سياسة الغموض الإسرائيلية هو أولا إخفاء المعلومات عن الجمهور الإسرائيلي. من أهم هذه المعلومات «تبعا لمصادر غربية» وجود إسرائيل نسبة إلى حجمها الجغرافي، في المرتبة الثانية بالعالم بمستوى إشباعها البلوتونيوم (انظري الإطار) المستخدم في صنع الأسلحة النووية (weapon-grade plutonium).[٢٧]

مفاعل نووي: عبارة عن منشأة يتم فيها السيطرة على عملية الانشطار النووي، على العكس من الانشطار النووي الخارج عن السيطرة خلال أجزاء الثانية، مثل ما يحدث في القنابل النووية. تُستخدم المفاعلات النووية في ما تُستخدم أيضا لأغراض توليد الطاقة الكهربائية. مع العلم انه يتم توليد كمية اكبر من الطاقة الكهربائية من الفحم أو النفط أو الغاز الطبيعي. وذلك بالإضافة إلى الأضرار الناجمة عن المخلفات النووية السامة والخطرة.

انصهار مفاعل نووي: عادة ما يحدث جراء خللٍ في جهاز تبريد نواة المفاعل. فيه يمكن لدرجة الحرارة أن ترتفع إلا أن تذيب نواة المفاعل والمبنى المحيط بها. هذا الانصهار يتسبب في انكشاف النواة للهواء وينشأ عقب ذلك تلوث نووي في غاية الخطورة.

الحادثة النووية الأولى في تاريخ إسرائيل

في الأعوام ٥٦> - ٥٧>, قبيل مفاعل ديمونه, عملت لجنة الطاقة الذرية على تأهيل علماء شباب وذلك تحسبا لإمكانية إخراج البرنامج النووي المستقبلي الإسرائيلي إلى حيز التنفيذ. فبُعث قسم من العلماء للتعلم والاستكمال في أوروبا، وباشر آخرون العمل في تحت غطاء من السرية التامة في المختبر الذري السري في معهد فايتسمن للعلوم وهنالك وقعت الحادثة الذرية الأولى التي تم كتمانها ما يقارب الخمسين عام.

أصيب في هذه الحادثة عدة باحثين بأمراض سرطانية متعددة نتيجة لتسرب مواد مشعة نووية. تم التكتم على الحادثة بشدة بالإضافة إلى تعهد الضالعين في الموضوع والمصابين وعائلاتهم بالصمت. في أعقاب هذه الحادثة بوقت قصير توفي احد العلماء العاملين على المشروع من سرطان الدم. باحث آخر كان قد أصيب بالسرطان بعد عدة سنين وتوفي جراء ذبحة قلبية. درور ساديه، هو واحد من أول العلماء الباحثين وكان عضوا في اللجنة للطاقة الذرية، أصيب بعد ٤٠ سنة بسرطان الغشاء الرئوي.[٢٨]

تصف حايا سادي، زوجة درور سادي، حال زمرة الباحثين الإسرائيلية في ذالك الوقت «كان حينها المجتمع العلمي في البلاد ضد إمكانية الذرة، وها أنت تدرين بأنهم يعملون على هذه الإمكانية، وان ذلك مهم للدولة، كنا بحاجة دائمة إلى الإقناع...قلنا إن الأمر يثقل على قلوبنا، أي أن تكون لإسرائيل إمكانية كهذه، من سيكون المخول لتفعيل السلاح، وهل يوجد هنالك أي تبرير، هل ما نقوم به هو عمل ضد البشرية؟».[٢٩]

---

٢١ صرح فعنونو، أن مداخن مفاعل ديمونه تفتح فقط عندما تكون الرياح في اتجاه الشرق أي باتجاه الأردن. كيمرلينج بروخ. ٢٠٠٣. ص٨٧.

٢٢ حبوب اللوجول تحمي الجسم من الأشعة النووية، وذلك لاحتوائها على مواد تتغلغل إلى الغدة الدرقية وتعيق عملها الأمر الذي يمنع المواد المسببة للسرطان من الدخول إليها.

٢٣ دن بونبيدا. بوابة مدينة ديمونه. تسرب من المفاعل النووي أدت إلى توزيع حبوب ضد الإشعاع.

٢٤ المصدر السابق

٢٥ المصدر السابق

٢٦ المصدر السابق

٢٧ كريمرلينج بروخ. ٢٠٠٣. ص ٨٨.

٢٨ حن قوتم-بر. ٢٠٠٦/٢/١٨ . معريف NRG. التسرب الغامض.

٢٩ المصدر السابق

خلل آخر كان قد تسبب في موت حدث في مركز سوريك للأبحاث النووية عام ١٩٩٠، عندما حاول عامل صيانة معالجة خلل ما وتعرض للإشعاعات ومات بعد أسابيع قليلة من تعرضه لها.[٣٠] واحدة من أشهر واكبر الحوادث النووية التي حدثت في العالم كانت في مدينة تشرنوبيل الواقعة في أوكرانيا. حيث وصفه البعض كأخطر تلويث حدث في القرن العشرين.

الاورانيوم البلوتونيوم: هما عنصران يستخدمان في تصنيع الوقود النووي. يتواجد الاورانيوم بندرة في الطبيعة، ويتم استخلاص والاورانيوم المخصب البلوتونيوم في المفاعلات النووية. وهي مواد شديدة الإشعاع وسامة للغاية.

سياسة التعتيم والسرية بخدمة من؟

ما هي أهمية التناول الجماهيري للقضية؟

معظم المعرفة، المتعلقة بالسلاح النووي عامة والسلاح النووي الإسرائيلي خاصة، التي نضعها هنا بين أيديكن هي معرفة 'مستوردة' من مصادر 'غريبة' كما تسميها المؤسسة الإسرائيلية. قليلة هي المصادر الرسمية أو الحكومية التي توفر الوصول إلى مثل هذه المعرفة والمعلومات. في الواقع لا ترى الدولة نفسها كمسئولة أو ملزمة بتوفير المعلومات وخلق خطاب جماهيري-مدني بالموضوع.

يسري مفعول السر ليس فقط نحو الخارج إنما أيضا نحو الداخل. استلاب المعرفة ومنعها تحت قناع الحفاظ على السرية الأمنية هي إحدى الطرق التي تحافظ فيها النخب على مكانتها.[٣١] الحفاظ على السر إنما هو الحفاظ على القوة والسلطة، وكلما غُلفت المعلومات والحقائق بالضبابية كلما عَظُمَ ذلك من قوة السر. كتب باروخ كيمرلينج (٢٠٠٣) «إن الشريك في الحفاظ على السر يحصل على منافع من قبل المجموعة العلمية والذرية، ويحظى بكثير من الاعتبار والنفوذ العلمي لمجرد شراكته في السر, فهو جزء من خطاب داخلي ومغلق، جزء بسيط منه فقط يصل إلى آذان الجمهور والإعلام.»[٣٢] هكذا يتم إقصاء كل من لا تريد مشاركته زمرة السر بالسر، من هؤلاء توجد النساء ومعظم الرجال في إسرائيل. منع حوار ونقاش جماهيري أدى إلى إن معلومات مصيرية مثل المخاطر البيئية والصحية المتعلقة في حيازة وصيانة مفاعل عجوز، مختزنات للقنابل النووية تبعا لمصادر غريبة، أماكن دفن المخلفات النووية السامة والمشعة لا تصل إلى الجمهور. حتى ما لا يمكن إن يعد سرا امنيا يستبعد عن أعين الجمهور رغم أن حقيقة وجود السلاح النووي في إسرائيل لم يكن سرا أبدا.٣٣

هل للذرة نوع اجتماعي؟

يحدد «السر» (سر السلاح النووي الإسرائيلي) ليس فقط من يشارك في الخطاب وإنما ما هي المضامين ولغة الخطاب. يتسم خطاب الذرة المهيمن بلغة تقنية مبسطة، تتمحور حول المواضيع الإستراتيجية والتكتيكية. يتجاهل الخطاب بالكامل الثمن الاجتماعي والبيئي النفسي والاقتصادي لصناعة الذرة، تجاهل تام لمآسي ومعاناة المصابين والمرضى جراء الحوادث والتجارب النووية المختلفة ومن استخدام السلاح نفسه.

أية محاولة للحديث حول تبعات صناعة الذرة على الصحة والبيئة تتم إلغائها وردها، بادعاء أن هذا النوع من الخطاب هو 'عاطفي' وعديم الأهمية نسبة للقضايا 'الجادة' التي يجب نقاشها فقط 'بالمنطق'، مثل التهديدات الأمنية الإستراتيجية وقوة الردع، ومن يطرح هذا الخطاب المتهم 'بالعاطفية' هي أما نساء 'هستيريات' أو رجال 'أنثويين' ورقيقي المشاعر. فتضع مجموعة السر نفسها كموضوعية، علمية وذكورية، وتعرض الأسئلة الأخلاقية كأنثوية وهستيرية.

عن الخوف كأنثى كتبت كارول كوهين وسارة روديك في كتاب عن 'الأخلاق وسلاح الدمار الشامل'.[٣٤] بإحضارهن قصة عالم فيزياء كان قد اشترك في تحليل سيناريوهات ممكنة في حالة تفجر قنبلة نووية. قدر المشاركين في الحلقة مقتل فوري لما يقارب ال٣٠ مليون إنسان، اقل ب ٦ مليون من تقديرهم السابق. عبر المشاركين عن رضاهم من النتيجة قائلين ممتاز فقط ٣٠ مليون. «فجأة أدركت ما نقوله وقلت بصوت عال – هل نسمع أنفسنا؟، فقط ٣٠ مليون قتيل! ووقع صمت عارم في القاعة. لم ينبس أحد بكلمة. لم تنظر احد إلي. كان ذلك فظيعا. شعرت كإمرة. في المستقبل حرصت على أن لا أبوح بأي شكل بقلقي على المصابين والقتلى.»[٣٥] تدعي كوهين وروديك أن اللغة المبسطة والتقنية تتمثل برؤية

---

٣٠ رينت تسفرير. «هأرتس». ١٦,٥,٢٠٠٠. يرجع العمال المصابين بالسرطان إلى المحكمة.

٣١ كيمرلينج بروخ. ٢٠٠٣ ص ٧٧-١٠٢

٣٢ المصدر السابق

٣٣ بعد عقد من تشريع قانون حرية المعلومات، ما زال المواطن الإسرائيلي يواجه العراقيل العديدة في الطريق إلى التوصل والحصول على معلومات من السلطات الحكومية، رغم أن هذه المعرفة هي حق وملك للمواطنين. للمعرفة البيئية أهمية خاصة لتأثيرها عل حياتنا وعلى صحتنا. احد المشاكل المركزية هي أن القانون هذا لا يسري المفعول على سلطات الأمن المختلفة. فلا يلزمهن هذا القانون بإعطاء أي معلومات كانت، حتى لو كانت هذه المعلومات لا تمت للأمن بصلة مثل قضايا جودة البيئة وصحة الجماهير (صوت البيئة، إصدار ادم طبيع ودين، ٢٠٠٨)

٣٤ Carol Cohn and Sara Ruddick. ٢٠٠٤. A Feminist Ethical Perspective on Weapons of Mass Destruction, pp ٤٠٥-٤٣٥, in: Ethics and Weapons of Mass Destruction. Cambridge: Cambridge University Press.

٣٥ المصدر السابق. ص ٤١٦-٤١٧

عدد القتلى كمجرد رقم معدوم الهوية والوجه. تختلف لغة المصابين عن لغة المخططين والعلماء، فتفيد إحدى الناجيات من هيروشيما: «كان كل شيء متشح بالسواد، مدمر...من الرماد الذي كان يشبه الضباب بدأت تنهض أشباح، سوداء، بلا شعر وبلا وجه. تصرخ بأصوات غير بشرية. تغلب صراخها على أنات الرازحين تحت أنقاض البيوت، أنات وكأنها الأرض نفسها من تصدرها.»[٣٦]

الخوف من التحول إلى أنثى، هو الخوف من التحول إلى غير مهني، غير علمي، هستيري أو ليس بالرجل كفاية، كل هذا الذي يدور في داخله خفية، يحدد لنا حدود الخطاب والحوار ويبقيه مبسطا وغريبا. المحاولات المختلفة لكسر الصمت وإتاحة نقاش جماهيري تم تكبيلها من قبل الرقابة الأمنية الإسرائيلية. يوجد هنالك جسم يسمى (ملمب) اختصار للمسئول عن الأمن في وزارة الدفاع، هذا الجسم إنما هو إلا مثال صرف على الممارسة المنهجية التي تعمل بها هذه السياسة ابتدءا من «استخدام رقابة عسكرية على الصحف والكتب المحلية وحتى أوامر قضائية بمنع النشر، واستمرارا بوسائل ترهيب ضد صحفيين، كتاب وأفراد والى الخطف والملاحقات السياسية الشخصية. من المطاردين والملاحقين: يتسحق يعقوب[٣٧] الصحفيان؛ جدعون عزرا ورونن بوغمن، يتسحاك يعقوب، مرداخي فاعنونو، در. افنر كوهين، بروفيسور عوزي ابن. كل هؤلاء ليسوا إلا قائمة جزئية ممن وصلتهم أيدي الملمب، وهذا لمطالبتهم بإتاحة نقاش جماهيري أيا كان على ما يحصل في مجال الذرة الإسرائيلية.»[٣٨]

الحرب كقضية جنوسية

ليست الحرب إلا عنف ذكوري ممأسس، ولا يعود ذلك للاعتقاد بان الرجال عنيفين في طبعهم والنساء مسالمات بطبيعتهن، وإنما نعزوها لمقاييس التنشئة الاجتماعية وربط الحرب مع قيم ومفاهيم كالرجولة والبطولة والدفاع، أما الأنوثة فترتبط بقلة الحيلة والضعف. لا يختلف السلاح النووي عن أي سلاح تقليدي فكلاهما ليسا إلا لعبة ذكورية. كتب رونن برغمان في صحيفة «هأرتس» مقالة معلقا فيها على ما سجله موقع الانترنت Public Eye من تسجيلات دخول كانت قد وصلت إلى ٢,١ مليون دخول شبكي إلى الموقع. وذلك لنشرها صور التقطتها أقمار صناعية لمواقع المنشات النووية الإسرائيلية، واصفا ذلك بأنه «رقم عظيم، نسبة لكون هذا الموقع ليس موقعا إباحيا».[٣٩]

تتعدد الأمثلة المتعلقة في العلاقة بين السلاح والجنوسة. تصف كارول كوهن الصاروخ كترميز جنسي ذكوري، في إحدى الجولات التي قامت بها لموقع لغواصات حاملات رؤوس نووية، توجه إليها قائد الوحدة وسألها إذا كانت تود «ملامسة الصاروخ».[٤٠]

في سنة ١٩٨٨ أعلن الإعلام الهندي عن نجاح التجربة النووية الأولى، شدد القائد الهندوسي 'ثاقاري' على رجولة الهند بقوله «كنا بحاجة إلى الإثبات بأننا لسنا خصيان»، «لحظة فخر»، «انفجار من القيمة الذاتية». بالإضافة إلى ذلك قامت الكاتبة الهندية ارونديتي روي بتحليل لعناوين الصحف الهندية التي كتبت عن التجربة النووية ووجدت أن المقالات التي كتبت بمدح التجربة النووية وُضعت بالقرب من دعايات تجارية لحبوب الفيياجرا. وكيف أن اللغة المستعملة في المقالة والدعاية هي نفس اللغة، إلا درجة انه لا تدرين متى الحديث يكون عن الفييجرا ومتى عن الذرة. «الرجولة والقومية هي قالب واحد. الهند هي القنبلة والقنبلة هي الهند».[٤١]

وهنا يدور الحديث ليس على الهند الوطنية الواسعة والتعددية وإنما الهند الهندوسية. من يجرا على معارضة القنبلة لا يعتبر إلا معارضا للهند، خائنا وعدوا. تشير روي إلا أن كل نقد أو احتجاج يحسب ليس فقط ضد الهند وإنما أيضا ضد الهندوسية. «وهذه احد الايجابيات الغير متوقعة للقنبلة الذرية. فالحكومة لا تستعملها فحسب لتهديد العدو وإنما أيضا لإعلان الحرب على شعبها. علينا.» تتم إدارة الحرب عن طريق الإسكات ومنع النقد وعن طريق تحويل الموارد لتصنيع الأسلحة على حساب التعليم، الرفاه والصحة.» ماذا سنفعل عند امتلاء المخازن في القنابل الجديدة والبطون خاوية؟».

لا يختلف الحال في الدولة اليهودية إسرائيل عنه في الهند. عندما تجرأ أعضاء كنيست عرب من طرح قضية السلاح النووي الإسرائيلي، تم تفعيل آلية الإسكات والتخوين ضدهم كفلسطينيين أعداء. والسؤال الذي يطرح ذاته هل امن دولة إسرائيل متعلق بالذرة، أم أن التسلح الإسرائيلي هو المتسبب في سباق تسلح نووي في الشرق الأوسط ويزعزع امن المنطقة بأكملها؟.[٤٢]

هل ما زال السر سرا؟

على الرغم من أن إسرائيل ما زالت ماضية في إنكارها لوجود برنامج نووي لها، يعترف المجتمع الدولي بالسمة العسكرية للبرنامج النووي الإسرائيلي منذ الستينات.[٤٣] بحث بسيط في شبكة الجو جل على الانترنت للكلمات «سلاح نووي إسرائيلي» في اللغة الانجليزية أو العربية أو أي لغة أخرى، يسفر عن بحر من المعلومات سهلة الوصول تضم؛ أبحاث شتى، تقارير، مستندات، صور ومصادر عديدة تبحث في قضية الذرة الإسرائيلية،

---

٣٦ المصدر السابق, ص٤١٦

٣٧ http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArt.jhtml?itemNo=٩٧١٠٢٩

٣٨ ملمب، مسئول عن الأمن في وزارة الدفاع. http://www.armagedon.org.il/malmab.htm

٣٩ هأرتس, ٢٠٠٠/٦/٨

٤٠ ليست «ملامسة الصاروخ» ترميزا جنسيا فحسب، بل وأيضا تجريد الصاروخ من خطورته المميتة، تمويه للدمار الذي قد يتسبب به، وكأننا نلامس قطة أو طفلا.

٤١ Arundhati Roy. The End of Imagination. The Guardian (UK), August ١, ١٩٩٨

٤٢ لابي، ابيب.»هأرتس». ٧,٢,٢٠٠٠. الذرة والانغلاق.

٤٣ المصدر السابق

مصدرها مواقع انترنت مختصة في قضايا الأمن والسلاح؛ وكالات أخبار غربية وعربية؛ وكالات حكومية لدول ضلعت في تزويد أو تطوير المفاعلات النووية الإسرائيلية مثل فرنسا؛ تقارير حكومية (أمريكا، فرنسا وروسيا)؛ منظمات للدفاع عن البيئة؛ مؤسسات حقوق إنسان واطر دولية. وتضم هذه المصادر حتى أماكن تواجد المنشات النووية الإسرائيلية بدقة متناهية، تُسمى هذه المصادر على لسان إسرائيل 'بالمصادر الغربية'،

إليكن بعض الأطر الدولية الباحثة في قضايا الأمن الدولي لنزع السلاح والسلاح النووي والتي تم فيها تداول وبحث قضية الذرة الإسرائيلية:

١. لجنة الأمم المتحدة لنزع السلاح والأمن الدوليUnited Nation Disarmament commission: وهي لجنة تضم في عضويتها جميع دول العالم حيث تصدر تصريحا سنويا، تعتبر من خلاله إسرائيل مصدر الخطر لسباق تسلح نووي في الشرق الأوسط.
٢. الوكالة الدولية للطاقة الذرية: في مؤتمرها العام، أصدرت قرارا تطالب فيه إسرائيل بأن تضع جميع مرافقها النووية تحت المراقبة الدولية.
٣. اجتماع الدول الموقعة على معاهدة الحد من انتشار الأسلحة النووية: توجه بشكل دوري نداء علنيا لإسرائيل للتوقيع على معاهدة الحد من انتشار الأسلحة النووية وتدعو كل الدول الموقعة على المعاهدة للعمل لتحقيق هذا الهدف. وهنا، لا بد من التذكير أن جميع دول العالم باستثناء إسرائيل، الهند وباكستان قد وقعت على هذه الاتفاقية.[٤٤]

فلم يبقى هناك من على غير دراية وإلمام في قضية السلاح النووي الإسرائيلي فان السر انكشف منذ زمن. الكل ما عدا الجمهور الإسرائيلي الذي يبقى خارج دائرة المعرفة والنقاش فلا يسال الأسئلة ولا يطالب بأخذ المسؤولية من المؤسسة الحاكمة ولا ينشط في محاولة التأثير على اتخاذ القرارات في هذا الشأن، وإنما يسلم بما يرمى إليه من معلومات أو بالأحرى يسلم بما يمنع عنه من معرفة.

لا وجود لإسرائيل بلا ذرة!!

سياسة الغموض المتبعة إسرائيليا توصف من قبل المؤسسة الإسرائيلية ومحلليها كسياسية ضبط النفس، سياسة تعتمد على أن مجرد الشك في وجود سلاح نووي في إسرائيل يخلق الردع، أي أن الرعب من إمكانية استعمال السلاح النووي كافية لمنع استخدامه على ارض الواقع.

في مقابل ذلك ترى دول أخرى بسياسة الغموض النووي الإسرائيلي سياسة عدائية وعنيفة تستند على التهديد المبطن. فليس هنالك ما يمنعها من استعماله، مثال على ذلك هي حرب الستة أيام أو بما يسمى إسرائيليا بحرب الغفران، ترددت إسرائيل في إمكانية استخدام السلاح النووي (تبعا لمصادر غربية)[٤٥] الأمر الذي كان من الممكن أن يجر الشرق الأوسط بأكمله إلى كارثة نووية، حتى على المستوى الدولي وذلك لاحتمال تدخل الولايات المتحدة الأمريكية وروسيا.

امتلاك إسرائيل للسلاح النووي يحول المنطقة إلى خطرة للغاية فالدول المهددة بهذا السلاح ستحاول تطوير سلاح نووي بأنفسها أو بالذهاب إلى البديل الأرخص وهي الأسلحة الكيميائية والبيولوجية التي لا تقل خطورتها عن السلاح النووي فهي أيضا معدة للدمار الشامل. فتشترط دول الشرق الأوسط توقيعها على معاهدة نزع السلاح الكيماوي والبيولوجي بتوقيع إسرائيل على وثيقة نزع السلاح النووي.[٤٦]

ستمنع الذرة حدوث هولوكست ثانية!

يكرَرَ هذا الادعاء على مسامعنا باستمرار، وليس هو إلا تجليا لخطاب الترهيب والتخويف الذي نقبع فيه. يتم استعمال الكثير من السخرية والمراوغة للذكرى الجماعية للهولوكست. لا يرى الإسرائيلي تبعا لهذه النظرية ضيرا في إبادة الآخرين والتسبب بمحرقة لهم لضمان عدم تكرار كارثة أخرى للشعب اليهودي.

إلا أن الحقيقة هي أن السلاح النووي ليس إلا وصفة أكيدة للسير في درب يوصل إلى كارثة ذاتية. «هولوكست نووية يمكن أن تكون المطلقة وفورية التدمير بين كل الكوارث التي عرفها البشر. تخلق الحرب النووية الشاملة لما يسمى بال Omnicide اي انقراض الإنسان وهو مصطلح جديد معد لوصف هولوكوست مطلق، يبيد كل الجنس البشري. لم تكن احتمالات الإبادة البشرية المطلقة بيد الإنسان ممكنة، وليس القصد بمفهوم يوم الدين اللاهوتي، حتى دخول العالم إلى العصر النووي. تقنيات القرن العشرين هي التي جعلت إمكانية الإبادة البشرية ملموسة.»[٤٧]

السلاح النووي يعزز الأمن

ليست الأسلحة إلا أداة للقتل، فلا يمكن لأي سلاح فيما بينها السلاح النووي يأتي بالأمن. تزود صناعة السلاح الوقود لماكينة الحروب الضخمة التي تخدم المصالح الاقتصادية وشهوات القوة للنخب العسكرية والاقتصادية. التخوف من تواجد السلاح النووي بيد إسرائيل يدفع دول أخرى لتطوير برامج وتكنولوجيا نووية، بينها دول تعرفها إسرائيل كدول معادية مثل سوريا وإيران وحتى دول تربطها فيها معاهدات سلام، مثل الأردن ومصر. أعلن الرئيس المصري حسني مبارك «سنمهد لنا دربا ذا سيادة نحو ذرة لأهداف سلمية، لسنا بحاجة إلى الحسنة من الغرباء، ولا إلى مراقبتهم لنا

---

٤٤ ميراب دتان. ٢٠٠٧. ص ٣٩-٣٥

٤٥ الون لفين ويوفال بوستان. ٢٠٠٥/١٢/٢٣. الاستعدادية الذرية في حرب يوم الغفران.

٤٦ ميراب دتان. ٢٠٠٧. ص ٣٩-٣٥

٤٧ ابنر كوهين. ١٩٨٩. «الثورة الذرية كتاريخ أخلاقي». مأخوذ عن العصر النووي لتاريخ أخلاقي. إصدار وزارة الدفاع. http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=٩٧٧٨

ولن نقبل بانفرادية ذرية لأي دولة في المنطقة.»[٤٨]

وهل لتحافظ إسرائيل على تفوقها الاستراتيجي في المنطقة ستقوم بالهجوم على كل دول المنطقة وتجرها إلى سباق تسلح؟! هل ستهاجم الأردن ومصر وتركيا وإيران؟! الاعتداء والهجوم على دول الحوار لا تزيد أو تعزز من أمننا إنما على العكس تماما تصعد من مستويات الخوف والترقب والقلق عندنا.

الحرب هي نتاج لتربية تقوم على مبدأ القوة، والتي لا تنتهي بانتهاء العراك في ساحة الحرب فتلزمها الصيانة الدائمة التي تستوجب بناء وتطوير «أجهزة» الحرب هذه: «على المستوى الوطني، هذا تخطيط يحتاج إلى طموح، تدريب، وتنظيم المجتمع لاستعداديه دائمة، مع خلق نظام من القيم يرى بالقوة العسكرية وسيلة لحل المشاكل والحصول على القوة السياسية.»[٤٩] في مجتمع عسكري القوة هي التي تبلور القيم المدنية. على سبيل المثال، يستمتع الرجال في إسرائيل من امتيازات تمكنهم من الانتقال من مراكز رفيعة في الجيش إلى مراكز رفيعة سياسيا واقتصاديا في الحياة المدنية بينما تهمش النساء في الجيش وتبقى على هذا الحال في الحياة المدنية كذلك.[٥٠]

سننزع سلاحنا فقط حين تقوم إيران بذلك

تنهال المعلومات من كل جانب عن التهديد الإيراني وعن الحاجة الملحة لهجوم عسكري والنقاش الذي نشهده على الساحة العامة الإسرائيلية بهذا الخصوص لا يحمل في طياته أي ذكر لحلول دبلوماسية.

فعلى العكس من إصرار الرئيس الأمريكي السابق جورج بوش وكبار المسئولين السياسيين الإسرائيليين الذين يصرحون بان التهديد الإيراني ملموس وطارئ، يقف تقرير الاستعلامات الأمريكي[٥١] الذي نشر في ٣ من كانون الأول ٢٠٠٧. طُلب إجراء هذا التقرير لإقناع الدول العظمى في الموافقة على دورة ثالثة من العقوبات على إيران وإجبارها على التوقف عن تخصيب الاورانيوم. إلا أن هذا التقرير يشير إلى أن إيران توقفت عن نشاطها للتسلح النووي منذ عام ٢٠٠٣ ومنذ ذالك الحين لم تجدد نشاطها.

يتناقض هذا التقرير ألاستعلاماتي مع تصريحات بوش وحكومته بخصوص الخطر الإيراني المحدق والطارئ. هذا التقرير كان نتيجة تعاون ١٦ وكالة استعلامات أمريكية، التي قد توصلت إلى أن إيران لا تخطط ولا تنشط لتطوير السلاح النووي.

وحدها إسرائيل من بين دول الشرق الأوسط تملك السلاح النووي تبعا «لمصادر غريبة وهي تشكل خطرا مباشرا على دول الجوار وبالأساس على سكانها. فهل يحق لدولة تملك السلاح النووي تبعا لمصادر غريبة بالطلب من دول أخرى عدم تطويره أو التخلي عنه! وهذا مثل واضح لسياسة الكيل بمعيارين الأمر الذي يتماثل مع طموح إسرائيل بالفوقية العسكرية والاقتصادية في الشرق الأوسط. طموح يخدم قوى عظمى مثل الولايات المتحدة الأمريكية، بريطانيا وفرنسا. اللواتي يطلبن بهذا تكريس سيطرتهن القائمة في المنطقة من خلال السيطرة على سلاح من هذا النوع الذي ليس إلا سيفا عسكرية واقتصادية.

---

٤٨ اورن امير. ٢٨,٠٤,٠٨. صحيفة هارتس. السلام ام الذرة. http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/٩٧٨٥٤٨.html

٤٩ جور. ميزلي. ٢٠٠١. رجل امرأة حرب وسلام.

٥٠ اورنا سسون ليفي. ٢٠٠١. هل تسمع صوتي؟ تمثيل للنساء في الثقافة الإسرائيلية. إصدار هكيبوتس همئوحد. تحرير ياعيل عتسمون. ص ٣٠٢- ٢٧٧.

٥١ The New York Tims, Mark Mazzetti. December ٣, ٢٠٠٧. http://www.nytimes.com/٢٠٠٧/١٢/٠٣/world/middleeast/٠٣cnd-iran.html?_r=١&oref=slogin&/U.S. Says Iran Ended Atomic Arms Work hp/

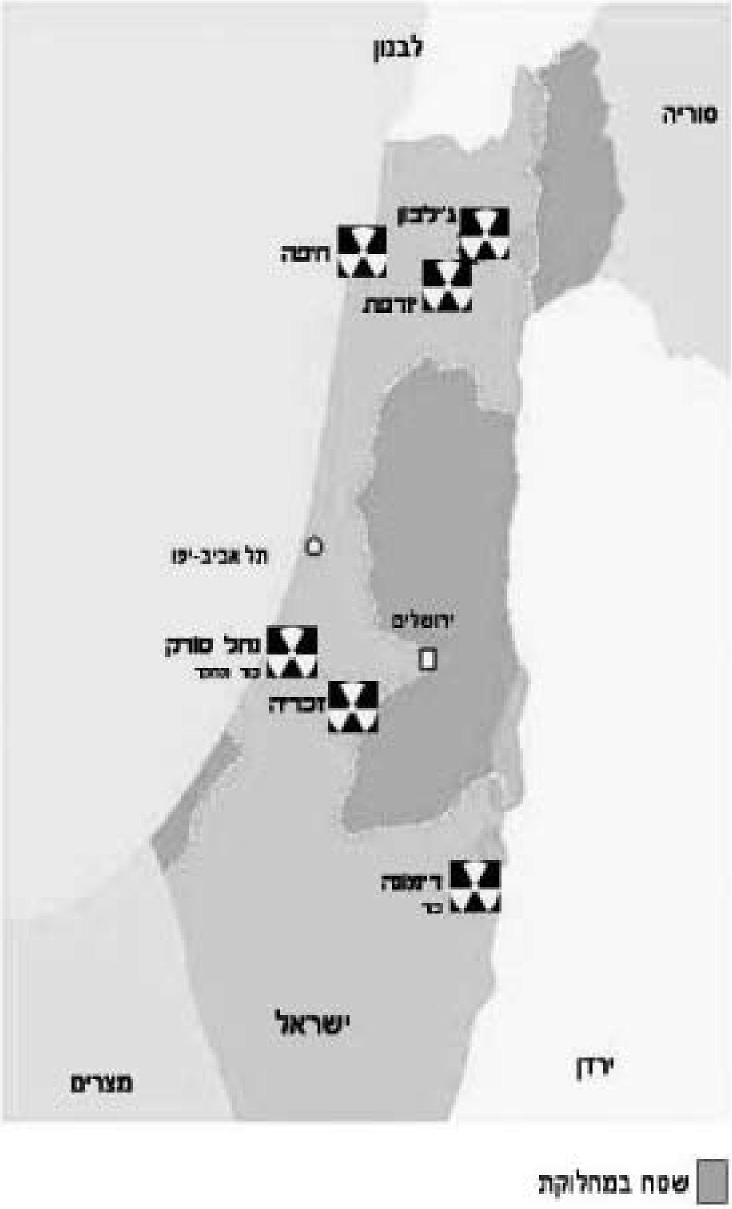

المنشآت النووية الإسرائيلية

١. المفاعل النووي في ديمونه- يقع على بعد ١٠ كيلومترات تقريبا من مدينة ديمونه التي يبلغ عدد سكانها ٣٤،٠٠٠ نسمة (على سبيل المقارنة المفاعل في تشرنوبيل كان يبعد ١٦ كيلومترا عن المدينة) وتبعد ديمونه ٤٠ كيلومترا عن الأردن. أكثر السيناريوهات احتمالا هي وقوع حادثة في المفاعل تتسبب في تسرب للنفايات النووية.[٥٢]

٢. مركز الأبحاث النووية في ناحال سوريك- يقرب المركز بلدة يافني التي تقع على بعد ٣٠ كيلومتراً من جنوبي تل أبيب ويبلغ عدد سكانها ٣٠ ألف نسمة. في حالة انطلاق النظائر المشعة للجو سيضطر السكان بما فيهم سكان منطقة جوش دان التي يبلغ عدد سكانها ما يزيد عن المليون نسمة إلى التزام منازلهم أو حتى إخلاء المنطقة. وقد تستوجب الحالة أيضاً توفير أقراص يودات البوتاسيوم بكميات كبيرة للحد من بعض التأثيرات طويلة الأمد للأشعة. في حال تعرض الموقع لضربة عسكرية، يمكن أن تكون الأضرار بالغة الحدة وتشمل المناطق السكنية المجاورة، الأمر الذي يستوجب حتماً اتخاذ إجراءات مضادة كتوفير أقراص يودات البوتاسيوم والملجأ الآمن والإخلاء[٥٣]

٣. القاعدة البحرية الإسرائيلية المركزية في حيفا - تتواجد في ميناء حيفا ثلاث غواصات دولفن ألمانية الصنع، تشير بعض التقارير إلى قدرة

---

٥٢ غرينبيس. ٢٠٠٧. لمحة عامة عن المنشآت النووية في إيران وإسرائيل وتركيا

٥٣ المصدر السابق

هذه على حمل وإطلاق صواريخ مزوّدة برؤوس حربية نووية.[٥٤] يبلغ عدد سكان مدينة حيفا ما يزيد عن ربع مليون نسمة وتعتبر المدينة أيضا مركزاً للصناعات الكيميائية والبتروكيميائية. تتلخص المخاطر الرئيسية المحتملة تبعا لما تفيده منظمة السلام الأخضر العالمية باحتمال وقوع حوادث جراء أعمال الصيانة أو النقل أو خلال قيام الغواصة المسلحة بالنووي بدورية. والحادث الأكبر خطرا هو اندلاع حريق يطال المواد الانشطارية في الرأس الحربي. الأمر الذي قد يؤدي إلى تكون سحابة من المواد الإشعاعية من جزيئات البلوتونيوم التي يمكن أن تلوّث منطقة واسعة تحملها الريح. إضافة إلى ذلك، تشكل الأسلحة النووية التي تضيع في البحر أيضاً خطراً بيئياً طويل الأمد. فالأسلحة النووية التي تُتلف بفعل الضغط في أعماق البحار يمكن أن تطلق محتوياتها المشعة. وفي أفضل الأحوال، سيؤدي التآكل الطويل الأمد إلى انبعاث تدريجي للمواد الإشعاعية التي تنتقل إلى السلسلة الغذائية البحرية، الأمر الذي يؤدي في النهاية إلى وصولها إلى البشر.[٥٥]

٤. يدفات: منشأة لتركيب الأسلحة النووية[٥٦]
٥. تيروش: منشأة لتخزين الأسلحة النووية[٥٧]
٦. كفار زخاريا: قاعدة للصواريخ النووية ومنشأة لتخزين القنابل المدفوعة بالجاذبية[٥٨].
٧. عيلبون- منشأة لتخزين الأسلحة النووية التكتيكية[٥٩].

التجارب النووية

منذ ٥٠ عاما الماضية وحتى الوقت الراهن ، أجرت ثمانية بلدان ما يقرب من ٢٠٥١ تجارب نوويه تحت سطح الماء ، وتحت الأرض ، في الجو وفي الفضاء. وهذا ما يمثل في المتوسط تجربة نووية واحدة كل تسعة أيام.[٦٠]

لا توجد أي معطيات أو معلومات حول التجارب النووية التي تقوم بها إسرائيل. في ١٨ من ربيع الأول ١٩٩٨ رفع عضو الكنيست رفائيل ايلول استجوابا لرئيس الحكومة حول صلاحية المفاعل النووي في ديمونه وطلب الاستفسار في الوقت ذلك بصدد الخبر الصادر من اللجنة الدولية للطاقة الذرية في ال٢٨ من أيار ١٩٩٨ مبينا أن إسرائيل أجرت تجربة نووية في منطقة ميناء إيلات «أم رشرش» مما تسبب في هزة أرضية. وبقي هذا السؤال طبعا دون إجابة أو رد.[٦١]

سيناريو يوم الدين

في حالة نشوب حرب في الشرق الأوسط تستعمل فيه إسرائيل سلاحها النووي «تبعا لمصادر غربية» ضد دول المنطقة، فان تبعات هذه الحرب السياسية والدولية ستكون وخيمة ومدمرة. تملك روسيا سلاح نووي توجهه في اتجاه مدن الولايات المتحدة الأمريكية، بريطانيا، كندا، أوروبا، إسرائيل وقسم من استراليا. سيكون بإمكانها تفعيله خلال ثلاث دقائق إذا قررت التدخل في نزاع ما في الشرق الأوسط. الأمر الذي من الممكن أن يجر ردا نوويا من قبل الولايات المتحدة الأمريكية ولربما من قبل الصين أيضا. هذا وقد يؤدي إلى دمار العالم خلال نصف ساعة إلى ساعة نتيجة للنيران التي ستخلفها القنابل الذرية، كمية هائلة من النار والغبار الإشعاعي الذي قد يؤدي إلى تغطية الكرة الأرضية بسحابات سميكة من الدخان تمنع دخول أشعة الشمس نهائيا، متسببة لما يسمى بالشتاء النووي. يحل عصر جليدي قصير لمدة تقارب السنة يقضى خلالها على الإنسانية ومعظم الكائنات الحية الأخرى.[٦٢]

---

٥٤ Israel Current Capabilities http://www.nti.org/db/submarines/israel/index.html

٥٥ غرينبيس. ٢٠٠٧. لمحة عامة عن المنشآت النووية في إيران وإسرائيل وتركيا.

٥٦ Carnegie endowment for international peace
http://www.carnegieendowment.org/files/Tracking_israelmap.pdf

٥٧ المصدر السابق

٥٨ المصدر السابق

٥٩ المصدر السابق

٦٠ Indigenous People and the nuclear age. http://www.reachingcriticalwill.org/technical/factsheets/indigenous.html

٦١ استجواب برلماني. موضوع رقم ٢٦٠٨. صيانة المفاعل في ديمونه
http://www.greenaction.org.il/nosecurity/nuc/sheilta.htm

٦٢ كالديكوت، هلن. ٢٠٠٧. امن وحصانة لمن؟. توجهات نسوية لمفهوم الأمن. تحرير؛ أماني ضعيف، حدفا ايال، دوريت ابراموبيتش. بردس دار للنشر. ص ٣١-٣٤.

تلخيص

من الجدير أن تضم رؤيا السلام بالإضافة إلى القضايا التكتيكية والإستراتيجية، قضايا العدل الاجتماعي والعدل الاقتصادي والبيئي. لا يمكننا الحديث عن سلام إقليمي من دون التطرق إلى قضية السلاح النووي الإسرائيلي. ومن الأجدر أن تكون الخطوة الأولى نحو ذلك هي في الداخل الإسرائيلي، أي إتاحة نقاش جماهيري مدني عميق وشجاع وحر. من حقنا أن نعرف، كارثة نووية هي تهديد لنا جميعا، على إسرائيل وعلى العالم. الإصبع الضاغط على الزر النووي، قادر على تحويل كل من نحب ونعرف إلى رماد، بناتنا وأولادنا، عائلاتنا، الأرض والسماء القرى والمدن. تحمل القنبلة النووية بطياتها الشر، شر ا مفسدا للنفس ودمار بشريا واستلابا تاما للحرية.

من واجبنا أن نحتج وان نعبر عن موقفنا على ما يقومون به باسمنا ومن اجلنا.

אנו דורשות להסיר את העמימות שאופפת את נושא הגרעין בישראל

نطالب بكشف وفض الغموض النووي الإسرائيلي

אנו דורשות דיון ציבורי ופיתוח של מדיניות חלופית שתאפשר לנו חיים בשלום במזרח התיכון

نطالب بإتاحة نقاش جماهيري حر، وبتطوير سياسة بديلة سلمية تمكننا من العيش بسلام في الشرق الأوسط

אנו דורשות פירוק הנשק הגרעיני

نطالب بنزع السلاح النووي

אנו דורשות את הצטרפותה של ישראל לאמנה הבינלאומית לאי הפצה של נשק גרעיני

نطالب إسرائيل بالانضمام والتوقيع على المعاهدة الدولية للحد من انتشار الأسلحة النووية

אשה לאשה امرأة لإمرأة

מרכז פמיניסטי חיפה

المركز النسوي حيفا